

TLY-Tringa jalkapallomatsi 1994

Sampo Kunttu

Joku urheilusta täysin ymmärtämätön henkilö, voisi ajatella vanhojen tulosten perusteella, että koko peli on pelkkää ajan ja rahan haaskausta. Tringa sen matsin kuitenkin voittaa. Totuuden nimissä täytyy kyllä myöntää, että viime aikoina (viimeiset viisi vuotta) Tringa on selvinnyt voittajaksi huomattavasti useammin kuin TLY.

Turun nuorisoo kuitenkin kasvaa koko ajan, eikä Soiskakaan enää tunnu miltään jumalalta kentällä. Sitäkin voi rapata! Nyt kun TLY:n joukkue alkaa jo kokonaisuudessaan olla täysi-ikäinen, on harjoituksiin löytynyt aivan uudenlaista motivaatiota. Jälkipelien treenaaminen on tosin ollut niin suosittua, että itse jalkapallon pelaaminen on kokonaan unohtunut.

Tänä vuonna turnajaisareenaksi oli jälleen kerran valittu surullisen kuuluisa Käpylän kenttä Pasilassa ja ajankohdaksi 27.8. Hesalaisten verrytellessä turkulaiset vetäytyivät kaikessa rauhassa nauttimaan urheilujuomiaan kentän laidalle. Peliin latautuminenhan on kaiken A ja O.

Itse peli voidaan sivuuttaa toteamalla, että palloa potkittiin puolin ja toisin. Tuomarin pillin soidessa jälkipelin alkamisen merkiksi, oli tilanne Tringan eduksi 7-4. Kaikenkaikkiaan tasainen maksi.

Jälkipelissä hesalaisilla puolestaan ei ollut minkäänlaisia saumojia. Turun vetreä ja hyvin treenattu joukkue kesti aina aamuun asti Helsingin yössä, viimeisen tringalaisen, Seimolan, yrittäessä tarjota jonkinlaista vastusta.

Ensi vuonna tavataan Turussa. Luvassa on TLY:n voiton lisäksi ainakin paljon verta ja hikeä. □

Nasse-sedän Tietovisa

Lintumiehet ja miestä väkevämmät ovat valitettavasti (?) aina silloin tällöin liittyneet yhteen. Mutta mitenkä on itse lintujen ja viinaksien kanssa. Tämän selvittämiseksi julistamme leikkimielisen (kaksimielisen?) tietovisailun iltojen (sekä kaljaporukoiden) iloksi.

Pyydämme sinua nimeämään niin monta lintulajia kuin muistat, jotka tavalla tai toisella voidaan liittää alkoholiin. Kyse voi olla linnun nimestä, nimen osasta, vanhasta nimestä, linnun elintavoista tai melkein mistä vain. Edellytyksenä on vain se, että syy-yhteys on jotakuinkin looginen ja hyväksyttävä. Mielikuvitusta saa käyttää!

Älä kuitenkaan ota turhan monta ryyppyä tätä pohtiessasi, unohtuvat vielä loputkin linnut ja linnunnimet...

Nasse-sedänkin mielikuvitus on rajoitettu, joten alla oleva luettelo ei ole lähimainkaan täydellinen. Nasse-setä toimii tarvittaessa ylituomarina (ylijuomarina), mikäli porukat eivät pääse yksimielisyyteen siitä, onko syy-yhteys hyväksyttävä

Sisällys

3/1994

Sampo Kunttu TLY-Tringa jalkapallomatsi 1994.....	2
Raino Laine ja Rami Lindroos Nasse-sedän tietovisa I.osa.....	2
Rami Lindroos Pääkirjoitus.....	3
Pekka Loivaranta Turun seudun kevätpinnarallit.....	4
Rauno Laine Ikimetsiä, luhtia ja kosteikko - Linturekileilyä Etelä-Eestissä.....	6
Jarmo Komi Linturekellä Marokossa.....	10
Rami Metsäranta Päästäisenä Pääsiäissaarella.....	15
Jyrki Normaja Satakielen ja etelänsatakielen määrittämisestä.....	17
Martti Ratio Hajahavaintoja Israelista.....	21
Rauno Laine Ennätysten talviralli 1993.....	23
Vesa Sarola Hajahavaintoja sadan helmipöllön pesältä.....	27
Nasse-sedän tietovisa - vastaukset.....	34
Osoitemuistio.....	35

vai ei. Asia selvitetään jossain kapakan pöydässä, eikä tarjoiluakaan toki saa unohtaa. Vasta sitten on setä valmis ratkaisemaan asian.

Setään saa yhteyden päätoimittajan kautta, joka toimii yhteyshenkilönä (päätoimittaja ottaa tuomisista prosentit, mielellään jopa yli 21% provisiona sedän etsimisestä, toim. huom.)[vastaukset sivulla 34]

NASSE-SETÄ

Kansi: Mikko Tamminen, merimetso, Naantali 21.2.1985

Ukuli 25. vsk. ISSN 0782-8195

Julkaisija/Utgivare Turun Lintutieteellinen Yhdistys ry PL 67, 20101 Turku Åbo Ornitologiska Förening rf PB 67, 20101 Åbo. Päätoimittaja/Chefredaktör Rami Lindroos, puh. 921-2334281 Toimittaja, taitto/Redaktör, ombrytning Sampo Kunttu, puh.921-304424. Jäsenet saavat lehden ilmaiseksi. Medlemmar erhåller tidningen gratis. Ilmoitushinnat/Annonspriser 1/1 s.700 mk, takakansi 800 mk 1/2 s.500 mk, 1/3 s.400 mk 1/4 s.300 mk Painopaikka/Tryckeri KELAn tutkimuskeskus, kirjapaino 1994.

**miksi miksi miksi miksi miksi miksi miksi
? miksi miksi miksi miksi miksi miksi ?
miksi miksi miksi miksi miksi miksi miksi
? miksi miksi miksi miksi miksi miksi ?
miksi miksi miksi miksi miksi miksi miksi
? miksi miksi miksi miksi miksi miksi ?
miksi miksi miksi miksi miksi miksi miksi
? miksi miksi miksi miksi miksi miksi ?
miksi miksi miksi miksi miksi miksi miksi**

Miksi minä nyt istun tekemässä Ukulia?
Miksi Ukulin pitää ilmestyä?
Miksi TLY:n toiminta on hyödyllistä?
Miksi olen TLY:n toiminnassa mukana?
Koska olen turkulainen bongari.

Miksi käyn katsomassa toisten löytämiä lintuja?
Miksi minulla on piippari?
Miksi opettelen tuntemaan harvinaisuuksia?
Miksi olen bongari?
Koska se on osa harrastustani.

Miksi retkeilen Turun seudulla?
Miksi en koskaan näe mitään?
Miksi Jurmo on minulle tuttu?
Miksi käytän stajaria enkä seipiötä?
Koska olen turkulainen lintuharrastaja.

Miksi olen turkulainen lintuharrastaja?
Miksi maapallo pyörii?
Miksi aurinko nousee?
Miksi absoluuttinen nollopiste on olemassa?
Miksi maapallo on olemassa?

Siksi!!

Rami

Turun seudun kevätpinnarallit

Pekka Loivaranta

Turun ja Porin läänissä ovat 2-4 -henkiset joukkueet kilpailleet lintulajien havainnoinnissa toukokuun toisena lauantaina joka kevät vuodesta 1980 lähtien. Idean ralleista toi Turkuun Osmo Kivivuori Helsingistä.

Rallit on aina käyty tarkkojen sääntöjen mukaan. Alussa mukailtiin Helsingin sääntöjä, sittemmin niitä on jonkin verran muutettu omiin olosuhteisiin paremmin sopiviksi. Tarkoitus rallissa on sama kuin muissakin linturalleissa, mahdollisimman monen lintulajin havaitseminen hyväksytysti. Ralli on herrasmieshengessä käytävä kilpailu, jossa pyritään välttämään luonnon häiritsemistä. Kiellettyä on mm. mennä 100 m lähemmäs tiedossa olevaa petolinnun tai muun harvinaisen linnun pesää. Jokamiehen oikeuksia ja -rajoituksia sekä liikennesääntöjä on noudatettava. Jotta tunnetuille lintupaikoille ei tulisi ruuhkaa, on osanottajien määrä rajoitettu. Nykyisin on 13 rallitoimikunnan hyväksymää ryhmää.

Rallin kestoaika on ollut 18 tuntia. Ryhmä aloittaa johtajansa merkistä kun on löydetty joku tai muutama vaikeahko laji. Jotta koko 18 tuntia on voitu käyttää hyväksi, on aloittamisen täytynyt tapahtua keskiyön ja aamukuuden välillä, yleensä kello 02 - 04. Aikaisin alku on ollut kello 01.30 ja myöhäisin kello 05.50. Joukkueet ovat liikkuneet päivän mittaan Porin lukuisilla lintupaikoilla, Rihtniemessä, Mietoistenlahdella, Turussa, Paraisilla, Halikonlahdella, Kemiönsaarella ym. alueen lintupaikoilla ajaen autolla keskimäärin 403 km,

vaihtelu on ollut välillä 240 - 620 km (tiedot ovat 8:lta viime vuodelta, jolloin ryhmät ajoivat yhteensä 33500 km). Auton lisäksi on saanut liikkua julkisilla kulkuneuvoilla, moottoripyörällä, mopolla, polkupyörällä, jalan ja soutuveineellä, mutta ei moottoriveineellä. Kirjoittajan ryhmä ei tätä eräänä kauniina tyynenä aamuna muistanut ja ajeli aamusta nauttien saaristossa nähden mm. merikotkan. Vältimme hylätyksi tulemisen vain sillä, että emme olleet läheläkään voittajakärkeä. Armon annettiin käydä oikeudesta.

Säännöt säätelevät myös ralleissa sallitut tekniset apuvälineet. Sallittuja ovat kiikarit, kaukoputket, hakulaitteet, kännykkä- ja autopuhelimet, mutta eivät lintuja houkuttelevat tai pyydystävät välineet. Kiellettyjä ovat siten nauhurit, pillit, lintuverkot ja näiden kaltaiset. Kirjoittajan ryhmä käytti viime rallissa tuloksekkaasti erittäin tehokasta valonheitintä. Edellisenä iltana oli neljä kattohaikaraa asettunut nukkumaan pelonreunan puiden latvoihin. Kun aamuyöllä kello 02.53 pellon vastakkaiselta puolelta tieltä suunnattiin valokeila yli pellon, näkyi kaksi kattohaikaraa upeasti puiden latvoissa. Myöhemmin päivällä linnut olivat poistuneet, eikä niitä enää voinut havaita.

Rallilajiksi hyväksytään laji, jonka yli puolet ryhmästä on tunnistanut. Tällöin osa ryhmästä on voinut stajata saaden uusia rallilajeja samalla kun joku ryhmän jäsenistä on ollut maastossa komppaamassa, josko sieltä löytyisi mitään uutta. Muiden avustajien käyttö on kielletty, mutta kohdattaessa satunnaisia harrastajia maastossa, saa näiltä kysellä kuulumisia.

Rallin tuloksia on keräännytty tarkastelemaan seuraavan päivän iltana johonkin turkulaisen ravintolaan. Tulos-

ten purku on tapahtunut huutokauppana, jossa kukin joukkue vuorollaan huutaa havaitsemansa lajin, ja muut joukkueet ilmoittavat onko heillä lajia vai ei. Tilaisuus on monesti varsin äänekäs ja tunnelma on virittynyt. Kun joukkueelta on kaikki lajit huudettu, se kertoo lyhyesti rallinsa kuulumisia: millä lajilla aloitettiin ja koska, milloin havaittiin sadas laji, mikä oli päätöslaji, missäpäin liikuttin ja mitä erikoista matkalla oli sattunut. Muut ryhmät jatkavat huutokauppaa, kunnes viimeinenkin laji on huudettu.

Tähän mennessä paras tulos, 152 lajia/joukkue, saavutettiin 1993. Voittajajoukkue oli Jouko Lundén, Tom Lindroos, Markku Huhta-Koivisto ja Tapani Missonen. Lundénin joukkue on ollut ykkösenä neljänä muunakin vuotena. Toiseksi useimmin kärkeen on päässyt joukkue Pasi Laaksonen, Jukka Grönlund, Tarmo Nurmi (neljä kertaa).

Kahta ensimmäistä rallia voidaan pitää alkukokeiluna. Ensimmäiseen osallistui vain kolme joukkuetta ja sen voitti Esa Lehiköisen joukkue 114 lajilla. Toisen vuoden joukkuemäärää ei ole tiedossa, eikä myöskään voittajaa eikä voittolajimäärää. Kahdentoista viime rallin osallistujamäärä on vaihdellut 8 - 13 joukkueen välillä. Voittosija on irronnut vaatimattomimmillaan 130 lajilla. Keskimäärin on tarvittu 141 lajia. Kerran on voittajajoukkue ollut vähällä tulla diskatuksi: Ryhmän ulkopuolinen henkilö oli toimittanut ryhmän tulokset purkutilaisuuteen, eikä ryhmästä ollut ketään läsnä. Sen kahdesta jäsenestä toinen oli lähtenyt bongamaan ja toinen oli hälytetty tämän jälkeen töihin. Ryhmän oikeudesta osallistua kisaan äänestettiin. Tulos oli 4 ääntä puolesta, 4 vastaan, 1 tyhjä. Puheenjohtajan äänen ratkaistessa ryhmän Kari Karhu,

Jyrki Matikainen havainnot otettiin tuloksiin mukaan. Ryhmä voitti sen kertaisen rallin (1989) tuloksella 147 lajia, mikä on kaikkien aikojen toiseksi paras voitotulos. Kolmanneksi paras voitotulos on 144 lajia vuodelta 1986.

Yhteensä lajeja/ralli on havaittu 157 (1987) - 185 (1989), kahtentoista viime vuonna keskimäärin 172 lajia.

Ralli on nyt käyty 14 kertaa ja kaiken kaikkiaan on havaittu 226 lajia. Harvinaisin laji on varmasti isokihu, jonka joukkue Rolf ja Leo Karlson, Timo Nurmi ja Kaj Grönqvist näki vuonna 1988: ainoa kerta kun purkutilaisuudessa on juotu samppanjaa. Muita rareiteetteja ovat olleet lumihanhi (1987 ja 1989), niittysuohaukka kuutena vuotena, punajalkahaukka (1989 ja 1993), pikkuhuitti (1988), avosetti (1984 ja 1990), mustajalkatylli (1981), lampiviklo (1985, 1989 ja 1993) sekä riuttatiira (1989 ja 1992).

Vain yhtenä vuonna on havaittu jääkuikka (1991), pikkuiuikka (1986), allihaahka (1993), Aquila-suvun kotka (1992) (ei ollut maakotka, jota ei ralleissa ole nähty), merisirri (1989), leveäpyrstökihu (1988), pikkukajava (1982), pikkutiira (1989), etelänkiisla (1990), hiiripöllö (1986), kehrääjä (1986), harjalintu (1983), tunturikiuru (1981), kultarinta (1983), lehtokerttu (1983), pikkusieppo (1988), isolepinkäinen (1989) ja pulmunen (1987).

Vuoden 1987 myöhäinen kevät näkyy selvästi rallilajistossa. Tuon vuoden lajeista puuttuvat mm. satakieli (ollut 11 viime vuoden aikana 9 kertaa rallilajistossa), sinirinta (10 kertaa), hernekerttu (10 kertaa), pensaskerttu (10 kertaa), mustapääkerttu (9 kertaa) ja harmaasieppo (8 ker-

taa).

Muita kivoja rallissa havaittuja lajeja ovat olleet kattohaikara (neljänä vuonna), pikkujoutsen (3 v), lyhytnokkahanhi (2 v), tundrahanhi (2 v), kyhmyhaahka (5 v), haarahaukka (2 v), muuttohaukka (2 v), riekko (3 v), isosirri (3 v), mustatiira (2 v), turturikyhyky (2 v), lapinpöllö (2 v), mustaleppälintu (3 v), sepelrastas (5 v) ja viiksitimali (2 v).

Kokonaan uusia lajeja voidaan tulevissa ralleissa havaita vielä runsaasti, sillä vielä puuttuvat lueteltuja yhdeksää RK-lajia lukuunottamatta kaikki harvinaisuudet, mutta myös koko joukko tavallisempia lajeja, joita Suomessa on toukokuussa havaittu (ei välttämättä toukokuun alkupuolella, jolloin ralli käydään).

Tavallisempia puutteita ovat mustahaikara, kiljuhanhi, sepelhanhi, maakotka, tunturihaukka, viiriäinen, ruisräikkä, keräkurmitsa, pulmussirri, pikkusirri, jänkäsirriäinen, heinäkurppa, rantakurvi, vesipääsky, tunturikihu, isolokki, tunturipöllö, kuningaskalastaja,

sininärhi, valkoselkätikka, viitasirkkalintu, viitakerttunen, luhtakerttunen, kirjokerttu, idänuunilintu, lapintiainen, päihinänakkeli, kuhankeittäjä, keltahemppo, vuorihemppo, tundraurpiainen, kirjosiipikäpylintu, taviokuurna, pikkusirrkku ja kultasirrkku.

Kirjoittajan ryhmä (Jarmo Laine, Markku Harmanen, Sture Lindholm, P L) on keskittynyt retkeilemään Kemiönsaarella, ja joukkueella on usein muista, pohjoisempina retkeilevistä ryhmistä poikkeavia lajeja. Tällöin kuvio purkutilaisuudessa ryhmän osalta on usein se, että ryhmä huutokaupan aikana jää muista jälkeen (mm. Yyteristä löytyvät kahlaajat puuttuvat). Kun muilta loppuvat lajit, ryhmä jää viimeiseksi huutamaan käkiä, ja muita juuri muutolta läänin eteläosiin saapuneita lajeja. Ryhmä on päässyt viitenä vuotena huutamaan viimeisenä lajeja, mutta ei ole koskaan voittanut rallia.

Linturallissa voi tietysti havaita kaikkea muutakin kuin lintuja, kuten hirviä, peuroja, jäniksiä ja siilejä. Vuoden 1988 rallissa kirjoittajan ryhmä seiso i kello 05.22 pienellä metsätiellä Dragsfjärdissä, kun huomasimme 19 metrin päässä olevan suurikokoisen ilveksen. Tuo kaunis kissa huomasi meidät ja poistui paikalta aivan yhtä äänettömästi kuin pöllöillä on tapana.

Keväällä 1994 ralli käytiin osittain uusin säännöin. Moottorivennettäk in sai käyttää. Rallin kesto aika on muutettu 24 tunniksi ja ralli alkaa perjantai-iltana kello 20 - 24. Tämä muuttaa melkoisesti rallin luonnetta. Siitä tulee fyysisesti paljon raskaampi, voitotulos tulee varmasti olemaan parempi, rallin kokonaislajimäärä suurempi ja niin edelleen. Tulokset eivät siis enää ole suoraan verrattavissa tähänastisiin. Strategiat on suunniteltava uudelleen. Toukokuun toinen lauantai on aina täynnä jännitystä □

Rihtniemi antaa rallis-
sa monta arvokasta
merilintulajia. Tommi
skarppaa. Kuva Tapani
Veistola.

Ikimetsiä, luhtia ja kosteikkoja - Linturetkeilyä Etelä-Eestissä

Rauno Laine

Uusi aika on tuomassa naapurimaamme Eestin maini-ot luontokohteet suomalaisenkin lintuharrastajan ulottuville. Viime vuosien aikana on suomalais-eestiläinen yhteistyö lintututkimuksessa sekä -harrastuksessa saanut kokonaan uusia ulottuvuuksia ja tapaamisia järjestetään säännöllisesti puolin ja toisin.

Kahdeksas eestiläis-suomalainen ornitologikongressi pidettiin 1.5.-5.5.1991 Tartossa sekä Otepäässä. Tilaisuuteen osallistui 34 suomalaista lintutieteilijää/harrastajaa, joista edustin tällä kertaa ainoana Turku.

Tartossa pidetyssä tieteellisessä kokouksessa kuultiin laajalti tietoa suomalaisen sekä eestiläisen ornitologian alalta. Monet kysymykset ovat yhteisiä ja tutkimuksen saralla on paljonkin uusia yhteistyömahdollisuuksia. Tässä artikkelissa keskityn kuitenkin etupäässä selostamaan ornitologipäivien vapaam-paa ohjelmaa ja kertomaan Etelä-Eestin hienoista retkikohteista.

Päivien aikana saimme paikallisten oppaiden johdolla hyvän läpi-leikkauksen alueen luontokohteista. Retket olivat todella täysipainoisia aamusta iltaan kestäviä ekskursioita.

Yliä löytyy koskematonta luontoa

Suomalainen ihastuu heti Etelä-Eestiin. Luonto on vielä monin paikoin lähes neitseellisessä tilassa. Suuri para-

doksi onkin se, että epäkelvo järjestelmä on tehottomuutensa ansiosta jättänyt jäljelle hakkaamattomia ikimetsiä, luonnontilaisia niittyjä, luhtia sekä kahlitsemattomia jokia. Suomessa tällaiset kohteet on jo ajat sitten valjastettu elintason vetureiksi.

Jokaiselle on kuitenkin selvää, että Eestinkään kohdalla ei ole kyse pelkäs-tä ruusuilla tanssimisesta. Maan suuret ympäristöongelmat etenkin palavan kiven alueella ovat hyvin tiedossa. Neuvostosotilaiden tukikohtiin ei vielä pääse tutustumaan, mutta epäilemättä sieltäkin aikanaan paljastuu häikäilemättömiä ympäristön laiminlyöntejä DDR:n tapaan.

Hyvin säilynyt Etelä-Eestin luonto tarjoaa loistavat mahdollisuudet mm. luontoturismiin ympäristön ehdoilla. Jo nyt on Eestissä tehty paljon asian hyväksi; retkeilyalueeltamme löytyi hyvin merkittyjä reittejä sekä opasteita, jotka mahdollistavat suurenkin yleisön pääsyn luonnon helmaan. Kiinnostus luontoon elää tällä hetkellä voimakkaana veljeskansamme sydämessä ja olivathan luontoihmiset aikanaan eräitä muutosten tärkeimpiä alkuunpanijoita.

Eestissä on tällä hetkellä arviolta noin 300-500 lintuharrastajaa sekä 25 ammattilaisornitologia. Harrastajat ovat liittyneet Eestin Luonnontutkijoiden seuran ornitologian osastoon sekä Pärnumaan ja Virumaan lintuyhdis-

tyksiin. Eestiläisillä ei vielä ole käytös-sään samoja teknisiä mahdollisuuksia lintujen tarkkailuun kuin meillä, mm. kaukoputket ovat vielä harvinaisia, myös määrityskirjallisuudesta on puutetta. Paikalliset lintuharrastajat korvaavat nämä puutteet kuitenkin palavalla innostuksella ja kiinnostuksella luontoon ja lintuihin.

Lintuharrastuksen tilanne Eestissä muistuttaakin tällä hetkellä hyvin paljon omaa tilannettamme 1960-luvulla. Juuri silloin alkoi Suomeen syntyä yhä uusia ja uusia yhdistyksiä, myös välineistö alkoi toden teolla kehittyä. Eestin ammattitutkijoiden saavuttamat tulokset kestävät toki vertailun kenen tahansa suomalaisenkin tutkijan vastaavien saavutusten kanssa. Maassa on tehty

Piekana havaittiin Emajoen suistossa.

**Pussitiainen on Eestis-sä harvalukuinen. Suomalaisporukka havait-
si lajin Tarton lähellä.
Kuvassa naaras.**

pitkään perusteellista lintujen tutkimus-
työtä monella sektorilla.

Ikimetsistä suistoalueille

Ornitologipäivien ohjelmassa oli kak-
si todella tiivistä retkipäivää. Ret-
keilyalueemme rajoittui Eestin kaak-
koiskulmaan Otepään, Antslan, Võrun
sekä Rāpinän alueille. Lisäksi teimme
veneretken Tartosta pitkin Emajokea
aina Peipsijärvelle saakka. Viimeksi
mainittu retki suomalaisesta lähes käsit-
tämättömän kokoiselle suistoalueelle oli
retkiemme helmiä. Vain kolmekymmen-
tä kilometriä Tartosta ja olet keskellä
amerikkalaisen tuntuista rämealuetta,
jossa lintujen tiheyskin on melkoinen.

Ensiksi kuitenkin sananen tavallisim-
mista retkipaikoista. Metsäalueisiin tu-
tustuimme ensimmäisen retkipäivän ai-
kana. Valitettavasti sumu pilasi näky-
mät Baltian korkeimmalta kohdalta
(Suur-Munamägi, 318 metriä). Eestiläi-
nen metsälajisto ei poikkea kovin pal-
jon suomalaisesta; siellä esiintyvät sam-
mat punarinnat, rautiaiset, laulurastaat
ja metsäkirviset. Erikoisuuksia edusta-
vat pähkinänakkeli sekä viitatiainen,
joka ei ole suinkaan yleinen, pari ha-
vaintoa kuitenkin lajista teimme. Nak-
kelia sen sijaan tapasi siellä täällä,
puistoissakin.

Peukaloinen on selvästi yleisempi
kuin meidän metsissämme, vienoa lau-
lua kuulee Eestissä sangen usein metsä-
alueilla. Sen sijaan tilhien tapaaminen

keskellä eestiläismetsiä
tuntui oudommalta. Laji
ei paikallisten mukaan
kuitenkaan pesi maan alu-
eella tätä nykyä.

Myös Tarton kaupun-
gin liepeillä havaitsimme
muutaman tilhen, mihin
lienevät olleet matkalla.

Toinen pohjoisen (?)
laji, koskikara, löytyi puo-
lestaan eräältä Taivasko-
jan läheiseltä joelta. Laji
pesii Eestissä, rotukin on
ihan samaa kuin meillä.
Hienon elinympäristön oli
kara valinnut, joen, jota
leimasivat korkeat
kalkkikivikalliot sekä ma-
javien pureskelemat sikin
sokin olevat puunrungot.
Olisi voinut kuvitella ole-
vansa Kanadan erämais-
sa. Paikalliseen tapaan sin-
nekin oli helppo päästä
pitkin polkua, vaikka paik-
ka muuten oli täysin
luonnontilassa.

Muuten ei metsälajisto
yllätyksiä tarjonnut. Ti-
koista listaan kertyivät kä-
pytikka, palokärki, pikku-
tikka sekä hieman yllättä-
en myös harmaapäätikka.
Sen sijaan valkoselkätik-
ka jäi sillä kertaa näkemättä, vaikka

ihastelimmekin Otepään alueen luon-
nontilaisia koivikoita jo matkalla. Saim-
me kuitenkin tyytyä hakkuu-jälkiin, jot-
ka Raimo Pakarinen asiantuntumukse-
laan määritti. Eestiläisistä tuntui kuiten-
kin käsittämättömältä se, että valkose-
län voi määrittää mm. lastujen hakkuu-
jälkien perusteella.

Kanalinnuista havainnoksi kertyi vain
Väige Munamäellä vihellellyt pyy sekä
Tarton esikaupunkialueen peltopyy.
Peltopyy on Eestissäkin jo kaupunki-
lintu, mikä tuntuu suomalaisesta aika
eksotiselta.

Suomalainen tehometseenhoito on
Eestissä vielä tuntematonta. Mutta ol-
kaa varuillanne eestiläiset, Suomessa-
kin jo monitoimikoneet käynnistelevät

moottoreitaan päästäkseen hyödyntämään koskemattomia metsävaroja...

Myös vanhaa kulttuurimaisemaa löytyy. Eestissä toki rakennetaan koko ajan uuttakin, mutta vanhoja harmaita kyliäkin vielä löytyy. Eestiläisten ystäviemme mukaan eestiläiset haluavat asua omissa taloissaan, vain venäläiset tyytyvät enää ruman näköisiin betoniisiin mehiläiskennoihin, joita kaupunkien laitamilla tapaa.

Rakennustyö on jättänyt jäljelle paljon pesimismahdollisuuksia kattohaikaroille, joita tapaakin pesillään varsin runsaasti jo Tallinnan-Tarton päätien varrella. Myös klassinen savupiipun päälle rakentaminen näytti edelleen säilyttäneen suosionsa. Valgetoomekurg tuntuu menestyvän siellä tätä nykyä varsin hyvin.

Toinen kulttuurilaji on ehkä nokkavarpunen, jos puhumme meillä hieman harvinaisemmista linnuista. Suurnokkvint ei ole mitenkään harvinainen, vaan sitä tapaa kohtalaisesti mm. majapaikkamme Otepään urheilukeskuksen ympäristöstä ja muutenkin talojen puutarhoista. Tartossa kiinnitti huomiota erityisesti tiklien runsaus - tikli on keskieuropalaiseen tapaan jo Eestissäkin kaupunkilintu. Mustaleppälinnusta teimme vain pari havaintoa, toinen niistä oli Venäjän puolella Petserissä.

Eestiläiset muuten näyttävät pitävän eläimistä - monen pikkumökin pihalla tepasteli kanoja, ankoja ja hanhiakin. Tosin niitä ei varmaan pidetä pelkästään eläinrakkaudellisista syistä...

Kulttuurilajeista turkinkyhky oli yllyttävän harvinainen, havainto vain Petserin luostarinpuutarhasta. Sen sijaan turturia näkyi siellä täällä tienvarren puhelinlangoilla.

Eestin tieverkosto on kaksijakoinen.

Kattohaikara on taantumisesta huolimatta edelleen yleinen pesimälintu Eestissä.

Päätiet ovat hyvässä kunnossa, mutta sivummalla ajava saa varautua joskus melkoiseen pomppimiseen ja töyssytykseen, asfalttia ei sivuteille ole aina riittänyt. Suoranaista mutavelliä löytyi ainakin näin keväällä. Nopeaan siirtymiseen paikasta toiseen ei Eestissä vielä pysty, mutta eihän maakaan ole kovin iso. Paikallisilta bussikuskeilta homma tosin onnistui varsin hyvin. Myös liikenne on luku sinänsä. Paikalliset ladakuskit tuntuvat joskus luottavan enemmän suojelusenkeleinsä kuin omiin taitoihinsa ratin takana. Tiukkoja ohituksia näkee vähän väliä.

Kosteikot kuhisevat elämää

Jos metsä- ja kulttuurilajisto ei yllättäkään, niin sitä tekevät ainakin laajat niitty- ja kosteikkoalueet, joita Etelä-Eestissä on vielä paljon jäljellä. Niitä pitkin vaeltelemalla saa hyvän kuvan siitä, millaista Suomenkin maaseutu oli ennen tehomaanviljelystä.

Tunnettu luontokohde on Emajoen suisto, johon jo alussa viittasin. Lähdettäessä Tartosta kohti joen alajuoksua maisema muuttuu ensin pikkulammikoiden sävyttämäksi jokivarren kosteikoksi. Lähellä Peipsijärveä ollaan jo täydellisellä rämeellä, jota jokireiit halkovat pitkin ja poikin. Lintuja on myös tämän mukaisesti. Tuhansittain

vesilintuja, joista ovat näkyvimpinä sotkat, tavit, telkät, lapasorsat, jouhisorsat ja haapanat. Harmaasorsia näkyi lähempänä Tarttoa, mutta ei enää varsinaisella suistoalueella. Myös muutolla olevia uiveiloita oli pysähtynyt joen rantojen tuntumaan. Heinätavikaan ei ollut harvinainen siellä eikä muuallakaan. Myös valkosiipitiira pesi Emajoen varrelle vielä kymmenen vuotta sitten, mutta ei enää.

Emajoen suisto tarjoaa suomalaiselle mukavia pikkuharvinaisuuksia. Pikkukiljukotka oli retkemme parhaimpia havaintoja, mitenkään yleinen ei laji tätä nykyä Eestissä ole. Jokivarressa sirtelty ruokosirkkalintu oli Eestinkin oloissa verraten aikainen. Lähellä Tarttoa ohi vilahti pari pussitiaista ja veneen editse lensi kuningaskalastaja. Hanhia ei sen sijaan näkynyt, koska niiden pääreitti kulkee Saarenmaan ja Matsalun kautta. Emajoen suistosta oli havaintona vain yksi tundrahanhi sekä pari tunnistamatonta mahdollista Branta-parvea. Petoja oli liikkeellä kohtalaisesti; pomarinan lisäksi joitakin piekanoita, ruskosuohaukkoja, hiirihaukkoja ja merikotkia. Myös maakotkan kuului joku havainneen.

Suistoalue on tarttolaisille marja-alueena tärkeä. Joka syksy veneet tuovat rämeelle sadoittain ihmisiä karpalon paimintaan. Eksymisiäkin aina silloin tällöin kuulemma sattuu, eikä tässä ole

Mustatiira on Eestissä yleinen pesimälintu. Laji näytetty mm. Emajoella.

varmaan mitään ihmettelemistäkään. En lähtisi ainakaan yksin rämpimään keskele suurta rämealuetta.

Joki on mielenkiintoinen myös vähän ylempää. Hieman Tarton jälkeen Tallinnan tie ylittää Emajoen ja sillalta on hyvät näkymät alas jokivarsipensaikkoon. Puolen tunnin pysähdys antoi tulokseksi mm. pussitaisen, kolme mustatiiraa ja tien varrella huudelleen luhtahuitin.

Yksi retkemme pääprojekteja oli heinäkurpan soitimen kuuntelu. Eestiläisten mukaan lähellä Värskaa sijaitseva kosteikko oli siihen paras paikka, he itse olivat viime vuonna kuulleet paikalla useammankin kurpan soidinta. Olosuhteet olivat valitettavasti meitä vastaan; myöhäinen kevät sekä kaiken lisäksi poltettu niitty, jossa oli enää vähän sopivaa elintilaa heinäkurpalle. Yksi soidintaan käyvä kurppa toki muun äänipuuron seasta suomalaisten korvaan sattui. Siitä pääsivät kuitenkin nauttimaan vain ne harvat ja valitut, jotka sautuivat olemaan oikealla paikalla juuri oikeaan aikaan.

Suurimmalle osalle - myös minulle - heinäkurppa jäi lajilistan ulkopuolelle. Soidin hukkui muutenkin tehokkaasti

sorsien räpäytykseen, heinätavien nariinaan, kaulushaikaran puhallusten sekä sammakoiden kurnutuksen alle. Paikallinen mopon omistaja oli myös päättännyt testata ajokkia puolen yön aikaan. Myös kahlaajat aiheuttivat oman lisänsä. Pohjoisen matkalla olevia äänekkäitä valko- ja mustavikloja oli kosolti, kuten myös pikkuparvi sympaattisia mustapyrstökuireja.

Kevät jonkin verran edellä

Suomessa vallitsi toukokuun alussa kylmä ilmavirtaus, joka hidasti monien lajien muuttoa. Virtaus ulottui Pohjois-Eestiin asti, sen sijaan mm. Tartossa oli perjantaina 3.5. lämmintä jo parikymmentä astetta, sää tosin viileni seuraavana päivänä. Kevät oli kuitenkin selvästi edellä, Otepäässä lauloivat satakielet, keltavästäräkkejä oli niityllä runsaasti, pääskyet olivat jo valitsemassa pesäpaikkojaan ja Tartossa lauloivat kirjosiopot.

Sen sijaan kertut ja kertuset olivat vielä jossain muualla, havaintona vain yksi hernekerttu ja yksi ruokokerttunen. Käestä ei tehty ainoatakaan ha-

vaintoa.

Harmaahaikaroilla oli täysi pesintä käynnissä. Kävimme eräässä koloniasa, jossa viime vuonna oli laskettu 140 pesää pieneltä alueelta. Kiinnostavaa oli se, miten näkymätön tällainenkin kolonia voi olla, jolleivät haikarat juuri satu lentämään yläpuolella. Sata pesää kätkeytyy kuusikkoon uskomattoman hyvin, saati sitten yksi pesä. Kolonian huomasikin parhaiten hajusta.

Hyvän havaintona voidaan pitää myös muutaman pyrstötiaisen parvea, johon metsässä törmäsimme. Laji pesii Eestissä, mutta suhteellisen harvalukuisena.

Kahden päivän intensiivinen retkeily antoi tulokseksi runsaat 140 lajia, eli suhteellisen mukavasti. Eestissä vierähtäisi viikko ellei kuukausikin sängen nopeasti. Paikallisten mukaan monen lajin suhteen tietämys on vielä puutteellista, vaikka Eestin lintuatlaksen pitäisikin näillä näkymin ilmestyä ensi vuonna. Mainittakoon, että samoihin aikoihin tiedot kertoivat tuhansista hanhista Saarenmaalla - vain odottamassa sopivaa lentosäätä Suomeen. Sinne emme nyt valitettavasti ehtineet. □

Linturetkellä Marokossa

Marokolla on paljon tarjottavaa suomalaiselle lintuharrastajalle. Maassa talvehtii paljon tuttuja lintuja, mutta myös eksoottisempia lintuja on paljon, joukossa myös maailman mittakaavassa sukupuuton partaalla olevia lajeja.

Jarmo Komi

Maa on pinta-alaltaan Suomea kolmanneksen laajempi (kiistanalainen Länsi-Sahara mukaanluettuna lähes kak-

si kertaa suurempi) ja tarjoaa hyvin erilaisia biotooppeja. Retkeily on suhteellisen turvallista ja vaivatonta, joskin autoillessa on syytä varovaisuuteen erityisesti pimeällä täysin holtittomien jalankulkijoiden ja muiden autoilijoiden arvaamattomuuden vuoksi. Tiet ovat myös monin paikoin melko heikkotasoisia.

Länsirannikolle ovat tyypillisiä kallioidet jyrkät rannat, joiden uloimmat niemenkärjet ovat oivia merilintujen stajauspaikkoja, sekä kosteikot ja jokisuistot, jotka tarjoavat rikkaan linnuston. Maan eteläosa on valtaosin puoliaavikkoa ja aavikkoa, joista ahkera komppaaja kartuttaa lajistilaa useilla kiurilajeilla ja muilla kuivien paikkojen linnuilla. Oman lajistonsa löytää myös

maan keskiosaa halkovasta Atlas-vuoristosta, jonka korkeimmat huiput kohoavat yli neljään kilometriin. Maan pohjoisosassa on paikoin reheviä viljelysmaita ja myös rippettä hakatuista metsistä.

Asutus ja vauraus ovat silmiinpistävästi epätasaisesti jakautuneet. Pohjois- ja luoteisosissa on useita suuria kaupunkeja, keski- ja eteläosan vuoristo ja aavikko taas ovat luonnollisesti harvaan asuttuja. Ylin luokka, kuningas lukuisine palatseineen etunenässä, elelee loisteliaasti. Jyrkkänä vastakohtana näkee äärimmäisen karuilla paikoilla miehiä kyntämässä aasin tai pikkupojan avustamana pientä kivikkoista peltotilkkua puoliksi sortuneen näköisen majan ympärillä. Lähes kolme-

kymmentämiljoonaisen väestön voimakas lisääntyminen merkinnee yhä uusin alueiden ottamista hyötykäyttöön.

Marokon uhanalaisimpien lintulajien suojelulla olisi kiire. Töyhtöiibiksen pesimäpaikkoja on autioitunut ja kanta pienentynyt uhkaavasti. Viime retkelläkin saimme viitteitä paikallisten välinpitämättömyydestä tai vihamielisestä suhtautumisesta näihin erikoisiin näköisiin otuksiin.

Kaitanokkakuovitkaan eivät saa olla rauhassa viimeisellä tunnetulla talvehetimitispaikallaan. Suojelualueesta huolimatta yhtä linnuista ammuttiin muutama vuosi sitten jalkaan. Etelä-Marokossa taas lomailevat rikkaat saudiarabialaiset kouluttaen metsästyslaukojaan trappien pyyntiin. Arabitrappi on ilmeisesti kadonnut Marokosta 1980-luvun lopulla, ja kaulustrapin tulevaisuus ei näytä kovin valoisaalta suurten motorisoitujen metsästyseuruiden kylväessä dirhameja köyhille aavikon asukkailla.

Seuraavassa on kuvaukset kolmesta retkipäivästä marraskuisella Marokonretkellä 1993. Tarkkoja retkiohjeita haluavien kannattaa tutustua esimerkiksi erinomaiseen monisteeseen Forsten - Numminen: Morocco (Winter) Guide.

Saharassa

Imaamin rukouskutsu kaikuu minareetin huipulta pimeässä Erfoudissa, Marokon kaakkoisimmassa kaupungissa Saharan laidalla. Vääntäydymme ylös punkasta pikku hotellissa, ja nautimme aamiaisen: haukkaus edellispäiväistä patonkia ja kulaus vettä.

Edellisen aamun vuoriston pakkaslukemiin verrattuna on jo lämmintä. Kohota kaasutteleme kapeaa valkoisten talojen reunastamaa autiota kujaa kaupungista aavikolle. Kaupungin jälkeen ensimmäiset kymmenen kilometriä on asfaltoitu, ja matka taittuu nopeasti. Päälysteen loppuessa tiellä on tiesulku, jonka ohi kurvaamme hiekalle. Aurin gon kajo värjää itätaivaan. Seuraamme vanhoja renkaanuria ja pidämme samalla silmällä, että emme kadota näkyvistäme ainoaa maamerkkiä, sähkölinjaa. Ajaminen on helppoa, koska maasto on kovapohjaista kiviaavikkoa, jossa ei ei juuri ole kasveja tai isompia murikoita.

Vihdoin edessämme näkyy valtava, vuoristolta näyttävä Marokon suurin

hiekkadyyni Erg Chebbi. Jätämme sähkölinjan taaksemme ja suuntaamme kohti punertavana hohtavaa hiekkavuoristoa. Kohteenamme on dyynien tyvellä oleva pieni kahvila.

Tieura kulkee vielä pienempien dyynien poikki, ja luulemme jo olevamme yksityksissä, kunnes pienen dyynin harjalla nököttävä kahvila kohoaa eteemme. Huomaamme jo autosta kahvilan vieressä suuren vesisäiliön päällä hääriävän varpusennäköisiä lintuja. Pysähdys, kiikarit silmille, riemunkiljahdukset - katselemme tarunhoitoisia aavikkovarpusia. Pari päivää jatkunut epäonnenme on kääntynyt.

Vietämme seuraavat pari tuntia kahvilan ympäristössä aavikkovarpusia ihastellen. Yksinkertaisen tyylikkäästä vaaleanharmaasävyiset koiraat ja lämpimän ruskeat naaraat päästävät katselijat aivan vierele keskittyessään kame-linjätöksiin.

Myös muita lintuja näkyy mukavasti. Pienissä pensaisissa piilottelee atlas-, rursorinta- ja samettipääkerttu, hiekalla vipeltää pikkuaavikko- ja kirjosiipikiuruja ja arokorvit hengailevat kameleiden ympärillä. Välillä käymme kahvilassa virvoittavalla minttuteellä. Sää on myös suosiollinen, aivan tyyntä, pilvetöntä ja auringon noustessa korkeam-

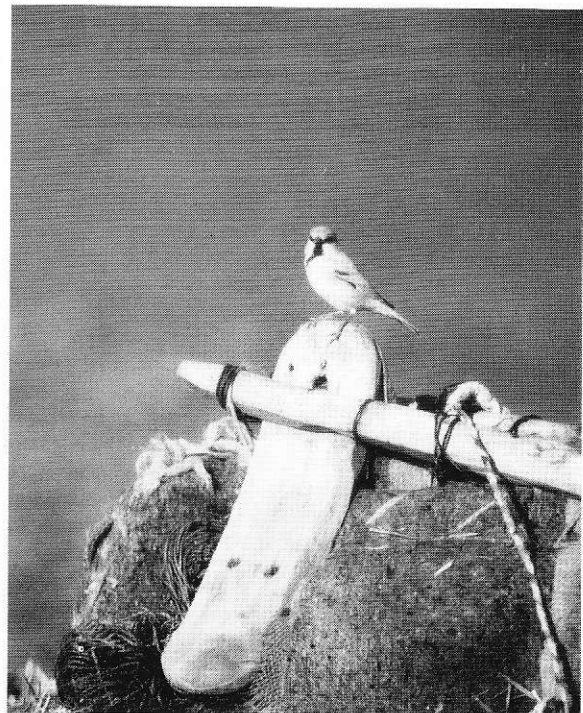
malle on pakko vähentää vaatetusta.

Jatkamme matkaamme dyynijonoa seuraten etelään kohti yöpymiskaupungistamme 50 kilometrin päässä sijaitsevaa Merzougan keidasta. Merzougan taajaman etelälaidalla passimme tarkastetaan Algerian rajan läheisyyden vuoksi. Keidas tarjoaa meille pari komeaa punarintaista atlaskerttua ja pikkupensaskertun. Paikallinen opas tyrkyttää itseään jäljittäjäksi aavikolle luvaten löytää meille Algerian rajan pinnasta kaulustrapin sekä jo sukupuuttoon metsästetyn arabitrappin. Emme lähde tuolle vähintään muutaman kymmenen kilometrin keikalle syvemmälle Saharaan, onneksemme, kuten voimme myöhemmin todeta.

Ajamme kuitenkin runsaan viiden kilometrin matkan tietömälle aavikolle keitaasta länteen, paikalle jossa sateiden jälkeen voi olla suurikin järvi. Edellisestä kunnan vedentulosta on jo kuusi vuotta, ja järvi on kokonaan kuivunut. Myöhemmin kuulemme, että vain kuu-kautta myöhemmin rajut sateet olivat täyttäneet järven ja myös linnut löytäneet paikan. Kuivalla järvenpohjalla juoksentelevat nyt somat saharankiurut ja pikku- ja lyhytvarvaskiurut viettävät siestaa pienten pensaiden tarjoamissa varjoissa.

Puhtaan harmaansävyinen ja selvästi kuivoitu aavikkovarpuskoiras on hieno näky.

Jussi Lindström, Marokko marraskuu 1993

Marokossa säännöllisesti tavattavasta 14 kiurulajista kivikkokiuru (ent. iberiantöyhtökiuru) kuuluu näkyvimpiin ja vaikeimpiin määritettäviin...

Missään suunnassa ei näy merkkiäkään ihmisen toiminnasta, vain hiekkaa ja kivikkoa silmäkantamattomiin. Tuuli on noussut, ja pienet aavikolla vilistävät hiekkapyörteet enteilevät hiekkamyrskyä. Lintuja ei ole täällä toivomallamme tavalla, ja pienen kehän kiertämisen jälkeen löydämme autollemme sopivan reitin takaisin keitaalle.

Matka Merzougasta kohti Erfoudia menee jo rutiinilla sähkölinjaa seurailen. Matkalla yhytämme muun muassa laulavan atlaskerttukoiiraan ja pikkupensaskertun. Kahdeksan kilometriä ennen Erfoudia onnemme kääntyy: moottorista kuuluu kova pamaus ja auton punaiset varoitusvalot välähtävät päälle. Kone ei enää inahdakaan, ja tilanne näyttää huonolta, koska pimeään tuloon on enää

pari tuntia.

Onneksi ohi ajaa vielä yksi auto: saksalaispariskunta paikallisen opasnuorukaisen seurassa on matkalla etelään. Hie-man vastahakoisesti he antavat minulle kyydin pohjoiseen Erfoudiin. Autokorjaamolta löytyy yksi englannintaitoinen, ja pienen selvittelyn jälkeen istun hinausautoksi löydetyn rämisevän 50-luvun kuormurin kyydissä ihmetellen ylösalas pomppivaa konepeltiä. Hinaus sujuu ongelmitta, ja korjaamolla illan pimetessä toteamme hiekkamyrskyn nousseen. Nyt ei olisi kiva olla Algerian rajalla arabitrapppia etsimässä.

Atlas-vuoristossa

Pari aamua Saharan helteen jälkeen kömmimme kolmen viltin alta kahden kilometrin korkeudessa Mideltin kaupungissa Atlas-vuoristossa. Olemme säästeliäinä miehinä valinneet halvimman löytämämme hotellin, 12 mk / yö, mistä johtuen päätämme jättää aamutoi-

met tuonemmaksi ja haparoimme ulos kivetylle kadulle. Pimeästä sukeltava huppupäiseen kaapuun sonnustautunut parkkipaikan vartija moikkaa sulloutuessamme jälleen autoon. Olemme päättäneet ajaa varovaisemmin, sillä uskomme, että 800 kilometrin päähän vaihtoauton ajanut vuokraaja oli ainakin lähes tosissaan sanoessaan sen olevan viimeinen kerta.

Auringon nousuun on vielä puoli tuntia, kun seisomme jo keskellä kivikkoista ylänkötasankoa lähellä Zeidan kaupunkia höristellen korviamme pakkastuulen huminassa. Pian meidät palkitaankin: kahdesta suunnasta kuuluu ohut, metallisen monotoninen säe, kaitanokakiurut kuuluttavat reviiiriään. Molemmat laulajat lopettavat ennen auringonnousua, emmekä ehdi paikallistaa kumpaakaan. Aloitamme raivokkaan kompauksen, mutta toivottu pääpalkinto pysyy piilossa. Lohdutuslajeina hieta-kyyhky lentää kuristen pakosalle, su-rahtelevat pikkukiuruparvet lentelevät edestakaisin, kivikkokiurut laulelevat

...kun taas kirjosiipikiuru on helppo tuntea.

ja pari tunturikiurua lentää ohi.

Vihdoin kuukausipinnajahdin koulima suomalaisbongari vetää pitemmän korren marokkolaisesta piilottelun mestarista: kaitanokkiuru paikallistetaan autosta, ja pian pääsemme kaikki ihailemaan auton ympärillä juoksentelevaa lintua. Kun nousemme autosta, selviää miksi komppaus ei tuottanut tulosta: linnun juoksuvauhti kivenmurikoiden ja matalan pensaikon lomassa on niin hurja, että ryhmämme kovakuntoisin saa painella täysillä saadakseen linnun hetkeksi käyttämään hyvin pyöreäkärkisiä siipiään.

Jatkamme eteenpäin, ja muutaman kymmenen kilometrin päässä tie laskeutuu alemmas ja kulkee seetrimetsien halki. Teemme pari kävelyretkeä rinteille mahtavan kokoisten puiden lomaan ja onnistumme hipsimään ruokailevan vuorisirkun vierelle ja pääsemme myös kuulemaan ja ihailemaan vihertikan näköistä atlastikkaa. Pähkinänakkelit tuntuvat olevan runsaita. Edempänä, karulla vuoristoylängöllä pysähdyimme matalan ja karun näköisen ruohikkorantaisen järven rantaan. Jo paljain simin näkyy oranssinvärisiä laikkuja vihreällä nurmella. Kiikareiden nostaminen silmille varmistaa, minkä jo arvaammekin: ruostesorsia, kaikkiaan noin 120. Myös kalliiovarpunen ja alppi-

Jussi Lindström, Marokko marraskuu 1993

varis ovat kelpuuttaneet niityn ruokailupaikakseen. Hanhikorppikotka kaartelee järven lähistöllä.

Tie laskeutuu taas alemmas. Teemme lyhyen pysähdyksen. Pähkinänakkelit viheltelevät ja etelänpuukkipijä tarkastelee kaarnan koloja pyökkimetsikössä. Saavumme pieneen kaupunkiin, Ifra-noon, joka poikkeaa tyystin missään muualla Marokosta näkemästämme. Talot ovat uusia, koristeellisia, puutarhat ovat siistejä ja hyvin hoidettuja.

Näkymä on kuin eteläranskalaisesta pikukaupungista. Kaupungin keskellä puistossa on ankkalampi, jossa talvehtivat sorsat viihtyvät. Meidän huomiomme kohdistuu kuitenkin kolmeen punanystyräiseen syylänokikanaan, jotka pelottomina uivat muiden vesilintujen joukossa. Vähitellen ympäristö huokuttelee siirtymään patonkidielitä ranskalaisravintolan menun ääreen. Lounaan lämmittäessä vatsaa ehdimme vielä katsastaa pari järveä kaupungin ulkopuolella. Näemme useita kymmeniä syylänokikanoja lisää ja nyt skeptisimmätkin retkeläiset uskovat ne villeiksi ja vapaiksi.

Ajamme tuntia ennen hämärän tuloa historiallisen Fesin lävitse, mutta tällä kertaa aikataulumme ei salli vanhaan kaupunkiin tutustumista. Takapenkki huomaa kuitenkin kolme alppiäijää kaupungin kattojen yllä viiletämässä, ja teemme pakollisen pysähdyksen ja saamme vähitellen ympärillemme satapäisen tiheän

Piileskelyn ja pikajuoksun mestari kaitanokkiuru on Marokon vaikeimmin nähtävä kiurulaji...

Jussi Lindström, Marokko marraskuu 1993

lapsilauman. Alppikiittäjiä tulee näköpiiriin koko ajan lisää. Linnut painelevat leveinä rintamina suoraan ylitsemme tai sivuitsemme kohti vanhaa kaupunkia. Isoimmissa parvissa on lähemmäs sata lintua, useimmat parvet ovat muutaman kymmenen kokoisia. Vajaata tuntia myöhemmin arvioimme vähintään 1500 linnun ohittaneen meidät. Määrä tuntuu suurelta, koska kirjallisuuden mukaan alppikiittäjä ei talvehdi Marokossa.

Atlantin rannikon tuntumassa

Kävelemme viljelysten keskellä kulkevaa tietä Merdja Zergan rantapelloilla Marokon luoteisrannikolla. Merdja Zerga on halkaisijaltaan kymmenkilometrinen, kapean kannaksen merestä erottama matala laguuni, jota ympäröivät laajat rantaniityt ja viljelysaluudet. Suoraan edessämme lentelee siro siniharmaa liitohaukka pysähtyen välillä lekkuttelemaan paikalleen. Neljä isokuovia saapuu laguunin suunnasta pelloille syömään. Vähän niiden perässä pelloille laskeutuu kaksi pienempää kuovilintua, jotka saavat heti adrenaliinin koHoamaan. Vaikka ehdimme nähdä niitä vain lyhyen aikaa lennossa, olemme

melko varmoja, että olemme löytäneet haluamamme. Hetken kuluttua pääsemmekin putkilla katsomaan maassa parinsadan metrin päässä ruokailevia kaitanokkakuoveja, lajinsa lähes viimeisiä edustajia. Annamme lintujen ruokailla rauhassa, mutta meistä riippumatta koko kuovijengi siirtyy puolen tunnin kuluttua lähemmäs laguunia kadoten tuhansien lintujen väreilevään massaan. Nyt meille jää aikaa seurailta myös ympärillä pyöriviä arokiuruja.

Kiertelemme myös muualla laguunin ympärillä, mutta lintumassat ovat joka puolelta katsottuna kaukana. Lintujen laskeminen on mahdotonta, mutta näemme vähintään 500 avosetta, 1000 mustapyrstökuriaria ja tuhansia haapanoita. Tiemme käy lopuksi laguunin koillisrannalle Moulay Bouselhamin leirintäalueelle. Niitty ja puut alueen ympärillä on tunnettu kapinpöllöjen päivälepopaikka. Meiltä säästyy komppauksen vaiva, kun pari pikkupoikaa telmiessään pelottaa kaksi pöllöä lentoon. Hieman suöpöllön oloiset, mutta hyvin tummat linnut lentelevät vähän aikaa ja laskeutuvat myös hetkeksi näkösalille.

Päätämme suunnata kulkumme Tangerin suuntaan, Asilahin kaupungin ympäristöön. Liikenne on melko vilkasta ja kohtuulisesta tiestä huolimatta

...ja onnistumisesta seuraa kunnan kättelyt. Etualalla silmäkantamatomiin kaitanokkakiuruubiotooppia ja taustalla Atlas-vuoriston huippuja.

matka sujuu tahmeasti. Perillä maasto on voimakkaasti kumpuilevaa ruohikkoaroa. Alue on melko laaja, mutta hyvän tarkkailupaikan löydettyämme paikallistamme pian laiduntavan isotrappiparven. Kolmentoista linnun ryhmä on valinnut ruokailupaikkansa mahdollisimman kaukaa alueella kulkevista teistä. Ehdimme vielä ennen pimeän tuloa Larachen kaupungin läheiselle kosteikolle, jossa mielenkiintoisimpia lajeja ovat sulttaanikanat, syyllänökikanat ja rääkkähaikara. Päätämme palata vielä seuraavana aamuna, jolloin toteamme myös osmankäämikertusen kuuluvan paikan linnustoon.

Kiitokset

Jussi Lindström, Markku Santamaa ja Keijo Wahloos tekivät näistä kolmesta ja yhdestätoista muusta retkipäivästä unohtumattomat. □

Päästäisenä Pääsiäissaarella

Oikeastaan odotin reissua kuin matto tamppausta eli kaikenlaista paskaa muukaan keräten ainoastaan päästäkseni niistä eroon. Olinhan pitkän talven raatanut naama valkoisena ainoastaan hermojalepuuttava riemuloma mielessä.

Bookkasin itselleni ja matkakumppanilleni huoneet jo hyvissä ajoin Pikku-Nauvon Vänskä & co:n Luxusloma liikkeen peruutuslistoista. Kuin aasin potku palleille osui tuuri kerrankin kohdalle ja saimme täpötäydestä hotellista viimeiset paikat. Olin kaverin veljeltä kuullut pelkästään positiivista tulevasta lomakohteesta. Saari oli kuulemma keskellä merta ja hotelli oli kuin saaren napa. (En täysin ymmärtänyt viimeistä, mutta en antanut sen häiritä.)

Ennen lähtöä tarkistin vielä aikataulun Luxuslomasta ja tiedustelin tarpeellisia matkatavaroita, ensikertalainen kun olin. Hyvä näin, sillä tuskin olisin muuten tajunnut ottaa matkalle mukaan kii-kareita, kaukoputkea, kumisaappaita, purkkimuonaa ja vessapaperia. Naureskellen selitin matkatoimiston johtajalle

Rami Metsäranta

jotain yhdistetystä Survival Game & Zoolandia SafarPicnicistä. Puhelimesa itse ollut Vänskä ei vaikuttanut ollenkaan huvittuneelta vaan muistutti vielä tulitikkujen tarpeellisuudesta.

Olinkohan kuullut väärää huhuja. ÄÄH! Mitä vielä. Stressiltäni en varmastiakaan vaan huomannut leikkisää viitsailua.

Matkustuspäivä koitti vihdoinkin ja heitin kaksi viikkoa sitten pakkaamani rinkan tottunein ottein selkään ja selkäni rusahti todella ilkeästi. Hampaat irvessä lähdin ovesta ulos ja totesin, että avaimet jäi sisälle, hella kuutoselle, parvekkeen ovi auki ja pornolehdet vessaan avonaisena. Ulkona minua odotti maksamattomassa taksissa Luxusloman sokkomatkaseurapalvelun matkakumppani. 53-vuotias hampaaton museovirkailija, jolla oli kitisevä lapsikatras varastetun hameen helmoissa roikkumas-

sa. Kuin ukkosen jyrinä oli eukon ääni, joka huusi HERÄÄ NYT JO ETTET MYÖHÄSTY!

Hätkähdin hereille hiestä märkänä ja veltoin ottein unen opetus mielessä suoritin lähtötoimenpiteet. Tarkistin hel-lan, ovet, ikkunat sun muut sellaiset ja lähdin linja-autoasemalle. Asemalla muistin kuitenkin Kallen, joka jäi sängylleni avattuna lintuaiheisesta seikkailukohdasta.

Noo. Mitä siitä. Nyt olivat maailman murheet minulta hetkeksi pois luetut. Täältä tullaan Paratiisisaaret!

Bussi saapui Pernäs-nimiseen pikkusatamaan, josta meikun Loveboatin oli määrä lähteä. Kaikki bussista ulos sin-koilevat ihmiset kuitenkin kohti M/S Harunia. Hieman keskikokoista suurempi moottorivene minun mielestäni. Tämä oli varmaan matkan ensivaihe. Loveboat on varmasti niin suuri, ettei se näin pieneen satamaan edes mahtuisi.

Laivan irrottaa satamasta alkoi totuus väljeta minulle pala palalta. Kun kuulin, että paatin pääasema on Utö,

ulkosaariston linnakesaari, alkoi polvet tutista ja nikotiininkeltaiset sormet tärät. Pyysin matkaseuralaiseltani savuetta. Tämä ilmoitti kirkkain silmin lolettaneensa kessuttelun ja tarjosi röökiä purkan muodossa. Sain tavarasta kurkuni kipeäksi eli puruvehje hoiti hommansa.

Matkamme kohteena ei ollutkaan Utö vaan Jurmo. Asia lohdutti minua suunnattomasti. Olihan Jurmo huhujen mukaan ympäri vuoden asutettuna. Jo ties kuinka kaukaa näkyi Jurmon kuuluisa maamerkki, Jurmo-mänty, kaupunkilaisimagoni koki ensimmäisen tappion.

Saavuimme pimeässä saarelle, joka tasaisen matalana nousi tynnestä saaris- tomerestä. Heittäydyin miltei hysteeri- seksi tajutessani saaren kauneuden.

Ennen olen yhdistänyt sanan kaunis vain vastakkaiseen sukupuoleen ja silloinkin melko harvoin. Nyt, kun maisema aiheutti minulle tällaisen mielleyhtymän, aloin epäillä itseäni.

Hotelli osoittautui lintuasemaksi, joka oli TVH:n parakki kodikkaasti sisustettuna. Viskipulloon pystytetyn kynttilän valossa karvaiset paskalta haisevat ornitologit kertoivat minulle, että Jurmo on salpauselän jatke ja saarella asustaa läpi vuoden vain kalastajaperhe Mattson. Per Mattson on saaren örmö kuningas, jonka ruotsia kukaan ei ymmärrä.

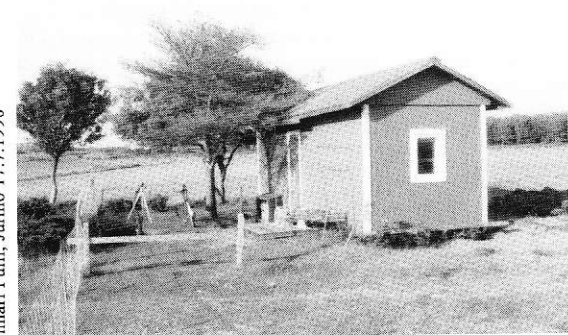
Seuraavan päivän samoilu saarella muutti minut täysin. Vaikka varpaiden välissä kasvoi sammalta, leivän olisi voinut voidella hiuksilla, päässä pyöri vain lintujen latinalaiset nimet ja en muistanut nimeäni, olisin halunnut jää-

Legendaarinen Jurmon Mänty näkyy kauas merelle.

Tapani Veistola

Ikivanha TVH:n parakki toimii edelleen Jurmon lintuasemana.

Ilmari Pulli, Jurmo 17.7.1990

dä tänne ikuisiksi ajoiksi.

Jurmon armottomassa tuulessa ei auttanut kapakoiden lämpimiin höyryihin tottuneen kaupunkilaispojan pillitys, kun luontoaiti väänsi bofoireita lisää, ja paiskasi jäistä tihkua päin turpaa. Aivopesu oli pientä nopanheittoa tämän myllerryksen keskellä, kun tunsin

miten siirtolohkareet takarivoa ja valtamerialukset lensivät ylitseäni.

Pirunpeltojen miljoonia ja taas triljoonia pikku kivenmurikoita mittaillessani tunsin miten esi-isieni sielut huusivat minulle kuorossa: "Eläköön sinä luonnonvoimia uhmaava bongari!"

Illan hämärtyessä ja joutsenparvien huudon hiljetessä palasin asemalle ja nautin sen kolkosta kodikkuudesta. Helvetinkone eli valopetrootilla toimiva lämmityslaitte sai vetoisan parakin lämpötilan välillä jopa kymmeneen asteeseen ja kaasulamppu valaisi työpöydän niin kirkkaasti, että näin kirjoittaa tämän tarinan ilman taskulamppua. □

Satakielen ja etelänsatakielen määrittämisestä

Jyrki Normaja

Johdanto

Satakieli on maahamme kaakosta leivittytynyt laji, joka on viimeksi kuluneiden vuosikymmenten kuluessa yleistyntynyt voimakkaasti. Nykyisin lajia tavataan jo Oulun korkeudella asti. Etelänsatakieli on nimensä mukaisesti eteläinen rareiteetti, joka on vuoden 1971 ensihavainnon jälkeen tavattu Suomessa kahdeksantoista kertaa vuoden 1993 loppuun mennessä (Solonen 1985, RK-katsaukset). Viime aikoina laji on ollut lähes vuosittainen maassamme.

Varsinais-Suomessa satakieli on varsin yleinen rantalehtojen laulaja, kun taas etelänsatakielen löytymistä maakunnalle uudeksi lintulajiksi joudutaan vielä odottamaan.

Satakieli ja etelänsatakieli ovat höyhenpuvultaan ja rakenteeltaan hyvin samankaltaisia lintuja, joista kuitenkin lähemmässä tarkastelussa löytyy useita lajinmäärityksen kannalta tärkeitä yksityiskohtia.

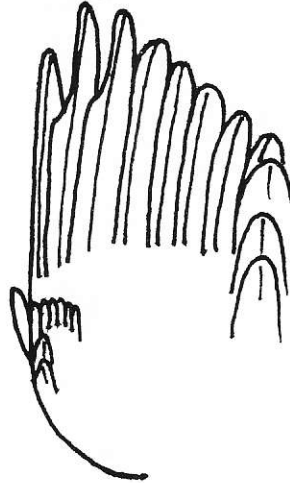
Satakielellä ei esiinny maantieteellistä muuntelua. Etelänsatakielen kolmesta rodusta (megarhynchos, hafizi ja africana) ainoastaan nimirotu on tavattu maassamme, joten tässä artikkelissa jätetään rodut africana ja hafizi käsittelemättä.

Äänet

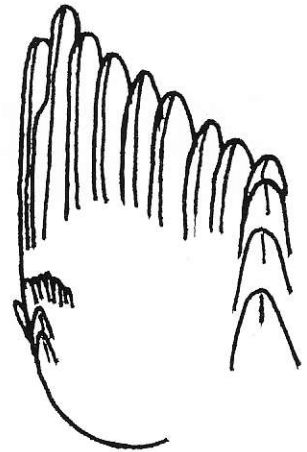
Lajien kutsuäänet ovat varsin samankaltaisia, noin 0,13 sekuntia kestäviä korkeita ”hiip”-ääniä. Etelänsatakielellä on myös loppua kohti nouseva ”hyit”-ääni, jollainen on erittäin harvinainen satakielellä. ”Hyit” on varsinkin Länsi-Euroopassa etelänsatakieliltä kuultava ääni, mutta itäisen Euroopan linnut äänntelevät hyvin satakielimäistä ”hiip”-ääntä, joka on koko kestoaltaan tasakorkuinen, taajuudeltaan hieman yli 4 kHz (Bergmann & Mundry 1993). Kummallakin lajilla on varoitusäänenä pehmeä ”ttrrrr”.

Periaatteessa satakielen ja etelänsata-

Etelänsatakieli

Satakieli

Piirros 1. Kaaviokuva satakielen ja etelänsatakielen siivistä. Jyrki Normaja.

kielen laulut ovat helposti erotettavissa toisistaan. Satakielen laulu koostuu tavallisesti varsin hitaista sävelkuluista, joita toistetaan laulun aikana usein. Etelänsatakielen säe on lyhyempi (pituudeltaan noin puolet satakielen säkeestä), laulu on tempoltaan nopeampaa, toistoja on vähemmän ja lauluun kuuluu usein puhtaita huiluaääniä, kun taas satakielelle tyypilliset kastanjetin naksutukset puuttuvat yleensä tyystin. Kuitenkin on lintuja, joiden laulu on etelänsatakielen ja satakielen välistä. Näiden äänet voivat vaihdella tyypillisestä etelänsatakielen laulusta aina selvään satakielen (Mundry 1993).

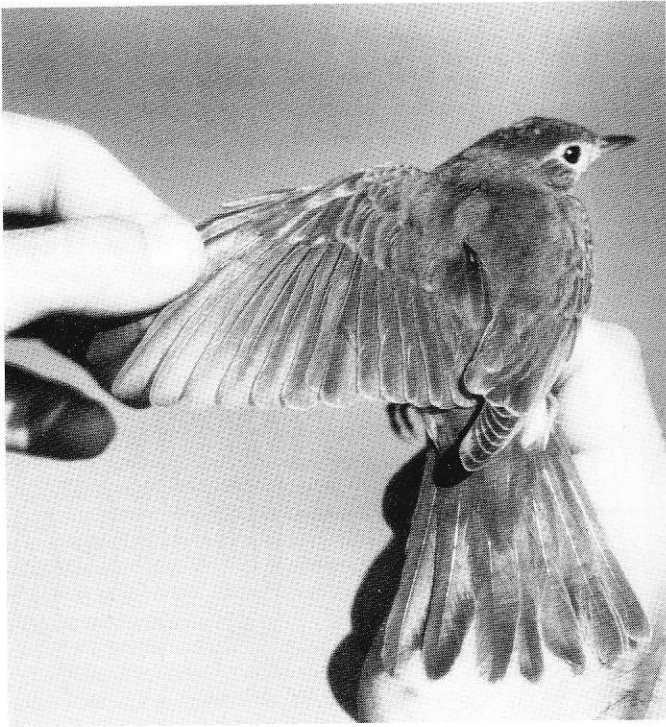
Lajien laulun ja muiden äänien pienistä eroista huolimatta voi olla yksilöitä, jotka laulavat ja äänntelevät ”vääran” lajin ääntä. Koska nämä yksilöt ovat vielä yleensä tavallisia satakieliä, ei varsinkaan etelänsatakielen määrittästä tule koskaan (ainakaan Suomessa!) perustaa pelkkään ääneen, vaan lisäksi lintu on etsittävä ja pyrittävä näkemään lajinmäärityksen kannalta olennaisia tunto-

merkkejä. Tässä esitetyistä varoituksen sanoista huolimatta uskon, että Varsinais-Suomen ensimmäinen etelänsatakieli tullaan löytämään nimenomaan laulun perusteella, mutta hyväksytyksi tullakseen havainto vaatii myös linnun näkemisen.

Pukutuntemerkit

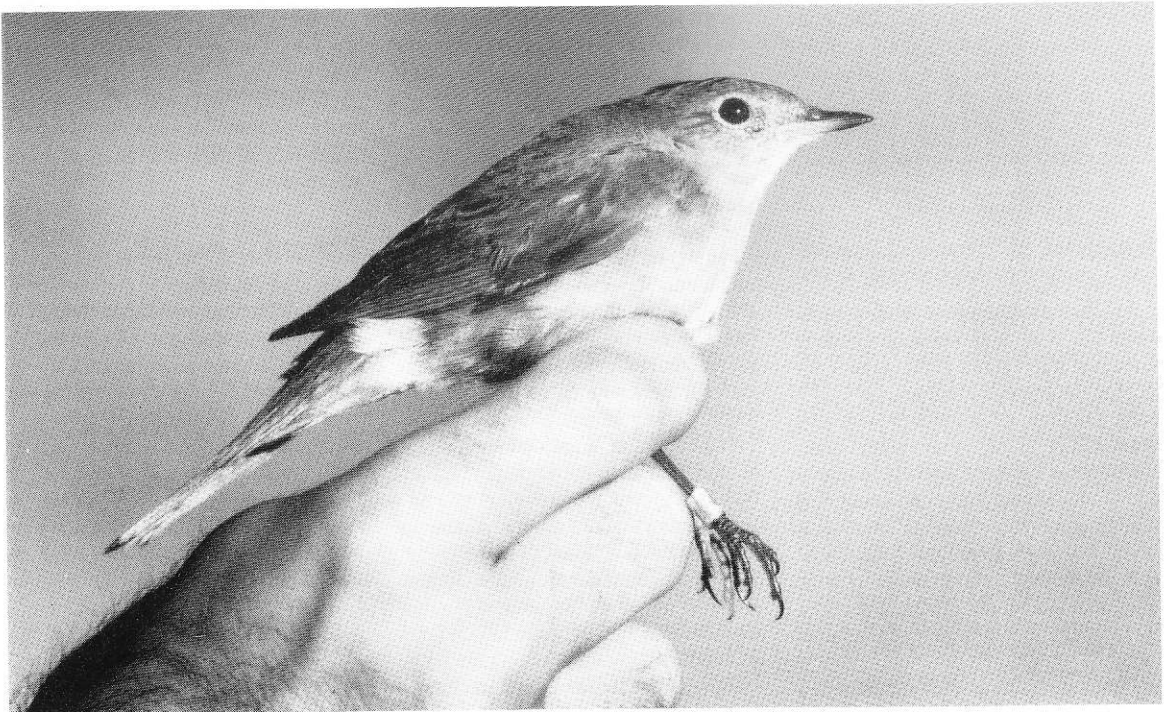
Pää: Pään tuntemerkeistä tärkein on valkoinen silmärengas, joka on etelänsatakielellä usein leveä ja selvästi erotuva, satakielellä taas kapeampi ja väriltään hieman rusehtava. Silmäkulmajuova on satakielellä perusväriltään rusehtava, erittäin heikosti silmän takana erotuva. Etelänsatakielen skj on perusväriltään harmaa ja näkyy monasti myös silmän takana. Silmän edessä etelänsatakielen silmäkulmajuova sulautuu vaalearaan ohjakseeseen, kun taas satakielillä ohjaksen seutu on usein diffuusisti tummahko. Korvan peitinhöyhenet näyttävät satakielellä usein hieman laikuk-

Kuva1. Etelänsatakieli, elokuu, Portugali. Huomaa ensimmäisen käsisulan pituus, neljännen käsisulan kovertuma, selvä silmärengas ja tertiaalien alta näkyvät seitsemän tummaa käsisulan kärkeä. Keijo Wahlroos.

Kuva2. Etelänsatakieli, elokuu, Portugali. Huomaa kuvioton rinta ja selvähkö silmärengas. Keijo Wahlroos.

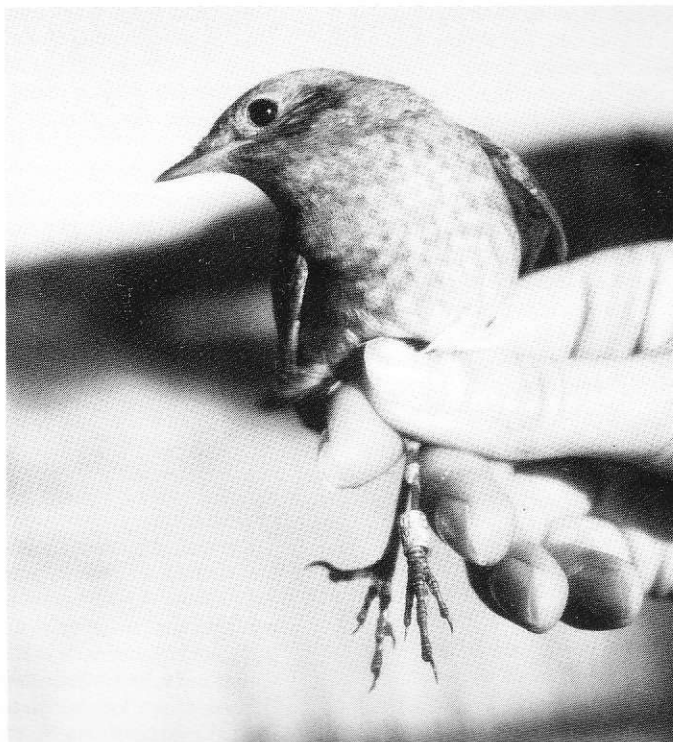
kailta kun taas etelänsatakielellä höyhenkenttä on tasavärinen. Korvan peitinhöyhenet myös erottuvat etelänsatakielellä selvemmin, sillä höyhenkenttää rajoittavat harmahtavat höyhenalueet silmäkulmanjuova ja ainakin useilla yksilöillä näkyvä lehtokerttumainen harmahtava kaulansivu. Satakielellä näkyy usein myös heikko leukajuova, jollaista etelänsatakielellä ei yleensä ole.

Yläpuoli: Satakielen yläpuolen perusväri on yleensä tummempi ja kylmemmänsävyisen harmaanruskea kuin etelänsatakielen lämpimämmän ruskea väri. Usein satakielellä punaruskean pyrstön ja ruskean yläpuolen välinen kontrasti on nimenomaan pyrstön ja pyrstön yläpeitinhöyhenten välillä. Etelänsatakielellä pyrstön yläpeitinhöyhenet ovat monasti punertavat, lähes pyrstön väriset, ja kontrasti punertavien ja ruskeiden sävyjen välillä on yläperän ja pyrstön yläpeitinhöyhenten välissä. Tertiaalien alta näkyvät siipisulkien kärjet muodostavat etelänsatakielellä usein selvän tumman, jopa mustahkon rivin, joka kontrastoi selvästi toisaalta tertiaalien ja toisaalta lämpimän ruskeiden käsisulkien reunojen kanssa. Satakielellä kärjet ovat vaaleammat, ja kun satakielen käsisulkien reunat ovat tummemman ruskeat, ei muodostuva kont-

rasti ole läheskään yhtä selvä.

Alapuoli: Yksi parhaista satakielen maastotuntomerkeistä on sen heikosti tummalaikkuinen rinta. Usein laikut jatkuvat myös kupeille. Kaiken kaikkiaan satakielen alapuolen perusväri on likaisemman harmahtava kuin etelänsatakielen valkoisempi väri. Kuitenkin rinnan laikkujen näkeminen vaatii varsin hyvät olosuhteet: esimerkiksi suora voimakas auringonvalo saattaa hävittää laikut ja rinta näyttää lähes valkealta. Tummalaikkuiset linnut ovat aina satakieliä. Etelänsatakielellä voi rinnassa olla tasainen, harmahtava tai ruskeanharmaa väri, mutta monilla yksilöillä rinnassa ei ole tai on hyvin vähän valkeasta poikkeavaa väritystä. Joillakin nuorilla etelänsatakielillä saattaa joskus jäädä vaihtumatta muutama nuoruuspuvun tummäärkinen rintahöyhen, mutta näillä linnuilla kärkiä näkyy sulkasadon jälkeen vain muutama ja rinnan väritys on muuten tasaisen valkeahko.

Myös pyrstön alapeitinhöyhenissä on ero useilla yksilöillä. Satakielen alapeitinhöyhenet ovat usein rusehtavat (joskus myös valkoiset) ja niissä on yleensä ruskeita poikkijuovia tai läikkiiä, kun taas etelänsatakielen alapeitinhöyhenet ovat yksivärisen vaalean oranssiin viihtävät tai valkoiset, eikä niissä ole

Kuva3. Satakieli, toukokuu, Parainen. Huomaa voimakkaasti kuvioitu rinta. Jyrki Normaja.

Kuva 4. Satakieli, toukokuu, Parainen. Jyrki Normaja.

koskaan tummia kuvioita.

Paljaat osat: Kirjallisuudessa on kuvattu satakielen koivet hieman tummemmiksi kuin etelänsatakielen. Myös alanokan värityksessä on ero: satakielien alanokan tyvipuoli on vaalean rusehtava tai lihanvärinen (joskus kellertävä) kun taas etelänsatakielellä alanokka on pitemmälle vaalea, usein lihanpunainen, jopa rosaan vivahtava. Paljaiden osien värityksessä olevat erot ovat omasta mielestäni niin vähäiset (kts. esimerkiksi kuvia 4 ja 2!) ja niiden arvioiminen maastossa on niin vaikeaa, ettei niihin kannata juuri keskittyä. Jos on sellaisessa havaintotilanteessa, että näitä tuntomerkkejä pystyy kunnolla näkemään, on paljon hyödyllisempää tutustua höyhenpuvun ja rakenteen yksityiskohtiin.

Siipikaavio

Varmimmat satakielilajit toisistaan erottavat tuntomerkit löytyvät siipikaaviosta (kts. piirros 1). Satakielellä on ulkohöydyin kovertuma kolmannessa käsisulassa, etelänsatakielellä kolmannessa ja neljännessä. Ensimmäinen käsisulka jää satakielellä lyhyemmäksi kuin käsisiiven peitinhöyhenet (1-10 mm), etelänsatakielellä se on 1-5 mm peitinhöyheniä pidempi. Toisen käsisulan kärki osuu satakielen siivellä noin neljännen käsisulan kärjen kohdalle, kun taas etelänsatakielellä kakkonen osuu neljännen ja viidennen käsisulan väliin tai viitosen kärjen kohdalle.

Yleensä on niin, että suljetulla siivellä satakielellä jää tertiaalien alta näkyviin yhtä etäällä toisistaan olevat kahdeksan käsisulan kärjet, kun etelänsatakielellä kärkiä näkyy seitsemän, ja kahden uloimman näkyvän käsisulan kärjet ovat usein selvästi lähempänä toisistaan kuin muut kärjet. Tämänkin tuntomerkin kohdalla kuitenkin esiintyy vaihtelua, mutta tätä voi käyttää ainakin määrittäystä tukevana yksityiskohtana.

Satakielen siipi on keskimäärin hieman pitempi (82-98 mm, Barthel 1993, Svensson 1992 ja omat mittaukset) kuin etelänsatakielen (76-92 mm, Svensson 1992 ja Mild 1992).

Sulkasato ja iänmääritys

Kummankin satakielilajin sulkasato ajoittuu pesinnän jälkeen loppukesälle.

Nuoret linnut käyvät läpi osittaisen sulkasadon ja sulkivat tällöin ruumiinhöyhenet ja siiven peitinhöyhenet lukuunottamatta tertiaaleja ja (osaa) isoja peitinhöyheniä. Vanhat linnut sulkivat täydellisesti.

Nuoret linnut ovat helposti tunnistettavissa heti pesästä lähdön jälkeen koko puvussa höyhenen kärjissä olevista vaalean kellertävistä täplistä. Kun linnut ovat käyneet läpi osittaisen sulkasadon, perustuu iänmääritys vaihtumatta jääneiden tertiaalien ja isojen peitinhöyhenen kärkiin, joissa syksyllä vielä ovat vaaleat täplät hyvin näkyvissä. Koska satakielet eivät suli talvehtimisalueilla, on iänmääritys vielä keväälläkin mahdollista, mikäli tertiaalien ja isojen peitinhöyhenen kärjet eivät ole kovin kuluneet.

Keväällä iänmäärityksessä avustava tuntomerkki on käsi- ja pyrstösulkien kuluneisuus: koska nuorilla linnuilla sulat ovat kuukauden-pari vanhojen lintujen sulkia vanhempia ja koska nuorten lintujen sulat ovat rakenteeltaan heikompia, toisen kalenterivuoden lintujen sulat ovat kevätmuuton jälkeen huomattavan kuluneet.

Kiitokset

Kiitos Tompalle, joka luki käsikirjoituksen läpi ja teki siihen parannusehdotuksia. Keppari näytti ja antoi käyttööni kuviaan, mistä hänelle kiitos.

Kirjallisuutta

Barthel, Peter H. (1993): Bemerkungen zur Bestimmung von Nachtigall und Sprosser. *Limicola* 7:57-76.

Bergmann, Hans-Heiner & Mundry, Roger (1993): Östliche Nachtigallen rufen anders. *Limicola* 7:311-313.

Bradshaw, Colin (1989): Mystery photographs 141. Thrush Nightingale. *British Birds* 82:113-115.

Heard, Chris (1990): Quizbird. *Nightingale. Birding World* 3:179.

Mild, Krister (1992): Sydnäktergal och näktergal. *Vår Fågelvärld* 51 (4):34-41.

Mundry, Roger (1993): Unterschiede in lautäusserungen von Nachtigall und Sprosser. *Limicola* 7:77-86.

Riddiford, Nick (1987): Nightingale resembling Thrush Nightingale. *British Birds* 80:74.

Solonen, Tapio (1985): Suomen Linnusto. SLY:n Lintutieto Oy, Helsinki.

Svensson, Lars (1992): Identification Guide to European Passerines (fourth edition). Stockholm.

Martti Ratio

Sain tilaisuuden lennähtää kesken kolean syksyn Israeliin, jossa lämpötila oli vielä meidän parhaiden helteiden luokkaa. Olen käynyt siellä kerran aikaisemmin samaan vuodenaikaan, joten osittain tiesin mitä odottaa. Varasin kiikarit mukaan, vaikka matkan teema oli aivan muuta kuin luontoretkelyä. Tämänkertainen matkasuunnitelma käsitti laajemmin koko maan, joten odotin uusia maisemia ja myös uutta lajistoa.

Pääkaupunkiseutu

Ensimmäinen viikko kului Jerusalemissa. Aamuinen ovenaukaisu parvekkeelle toi liikenteen melun lisäksi korviin tutun pehmeän ääntelyn, ja pian löysin pihapuussa pieneskelevän pippurilinnun (*Pycnonotus barbatus*). Ääntely kuulostaa usein siltä kuin lintu yrittäisi sanoa "pippuri". Tämä muutenkin aina äänessä oleva lintu innostuu entistä puheliaammaksi illansuussa. Laji on niin yleinen, ettei siihen voi olla törmäämättä.

Kesykyhykyparvien lisäksi kaupungissa ja maaseudulla tuli vastaan runsaasti pikkukyhykyjä, joista palmukyhyky (*Str. senegalensis*) on tavallisin. Turkinhykyyn törmäsin myös, mutta jostain syystä turturi jäi vahvistamatta. Ulkona liikkua kesykyhykyparven ilmaannousu paljasti usein ohimatkkaan varpushaukan, joiden lajinmäärityksessä onkin työtä. Nyt en saanut yhtään brevipes-määritystä. Toinen tavallinen liihottelija oli tuulihaukka.

Lenkkeily ei kuulu vakioharrastuksiini, eikä se tule ensimmäisenä mieleen näin kuumissa olosuhteissa. Kuitenkin kun päivät kuluivat virallisen ohjelman puolesta sisätiloissa ja uudet makuelämykset saivat vyötärön tuntumaan tukevalta, suostuin lopulta huonetoverini

Hajahavainnot Israelista

24.10.-4.11.93

Pelikaaniparvia alokoi näkyä runsaasti Välimeren rannikolle tultaessa.

seuraan hikilenkille. Erinomaisten maisemien lisäksi Scopus-vuorelta löytyi nopeasti tummuvassa illassa naukumalla itsensä paljastava minervanpöllö. Vaikka juosten näkee paljon, ei se sovi kovin hyvin yhteen lintuilun kanssa. Mieluummin juostessa kannattaa näissä oloissa pitää kädessään juomapulloa kuin kiikaria, jos jotain yleensä jaksaa mukanaan raahata. Kuumissakin oloissa syksyn tuntua toivat närhet, jotka uskollisesti kantoivat pähkinöitä piiloihinsa. Paikallisen rodun päässä on huomiota herättävän paljon valkeaa.

Varpusilla oli tapana kerääntyä iltaisin valtaviksi meluisiksi parviksi johonkin suojaansa puuhun tai pöheikköön. Koko matkalla en nähnyt ainoatakaan välimerenvarpusta, mikä johtunee urbaanista retkeilymaastosta. Arkisten varpusten vastapainoksi eksoottisuutta toivat muuttamat sähkömedenimijät, jotka paljastavat itsensä korkealla nenäsointisella kutsuäänellään. Nopean lii-

kehtimisen vuoksi lähempi tarkastelu jää helposti yritykseksi.

Maailman alhaisin paikka

Noin 1200m Jerusalemia matalammalla ja lähes 400m merenpintaa alempana sijaitseva Kuollutmeri eli Suolameri muodostaa mielenkiintoisen ympäristön. Lämpötila on siellä aina huomattavan korkea, ja ilma on hyvin kuivaa, mikä oli oleellinen syy siihen, että 2000 vuotta vanhat essealaisten kirjoitukset säilyivät luoliin piilotetuissa saviruukuissanykymisen ihmeteltäväksi. Hautavajoama, jossa Kuollutmeri sijaitsee, on samaa mannerlaattojen liikkeisiin liittyvää repeämää, joka jatkuu halki itäisen Afrikan. Tämä valtava laakso, joka alkaa pohjoisesta Libanonin rajoilta, missä Jordan-joki saa alkunsa, jatkuu jokseenkin suoraan etelään Kinneretin järvioltaan kautta jokilaaksona kattilaan, jossa Kuollutmeri sijaitsee. Tämän jälkeen on etelään päin mnessä nousua merenpinnan tasoon ja ylikin, kunnes kouru alkaa taas laskeutua ja jatkuu Akabanlahtena.

Maisema on erittäin karua. Kalkkiki-

visessä vuoristossa näkyy sadeajan purojen paikat vain erilaisena värinä vuoren seinämässä ja paikoin voimakkaana eroosiourteina pehmeämmässä maassa. Joitakin pitkää kuivaa kautta kestäviä kasveja kasvaa näissä uomissa. Muutamain paikoin on löydetty pohjavettä, mikä on mahdollistanut taatelipalmujen ym. kasvattamisen. Pohjavesi puhkeaa puroksi Ein Gedin kalliosta. Alueella on luonnonpuisto, jossa kannattaa vieraila, pääsymaksu on viisi shekeliä eli 10 markkaa.

Näissä maisemissa näin kolme korpilajia, joista harvinaisin ainakin nyt oli oma tuttu lajimme. Lähes yhtä vähän näkyi arokorppia, kuntaas ylivoimaisesti näkyvin oli helposti tunnistettava lyhytprstökorppi. Lomareissulla olevat kaksi nuorta mustavarista sain kiikariin Eilatissa. Raadonsyöjien kuninkaant esittäytyivät kolmen hanhikorppikotkan voimin Masadan vuorilinnoituksen kupella.

Alueen erikoisuus on rotkorakkeli, jonka pikkupoikamaista vihellystä kuulee ainakin kaikissa niissä paikoissa, joissa me turistit pysähdyimme. Linnut ovat kesyyntyneet monin paikoin niin, että 135mm:n telelläkin voi ottaa hyviä

Minervanpöllö löytyi äänen perusteella Scopos-vuorelta. Laji on Israelissa harvalukuinen.

vastaan vain Kapernaumissa. Tuulihaukka oli tavallinen näky tienvarsilla.

lähikuvia.

Ein Gedissä sain rakkeleiden, kallio-
kyyhkyjen, palmukyyhkyjen ja lyhyt-
pyrstökorppeen lisäksi kiikariin pippu-
rilintuja, smyrnankalastajan, virtäväst-
täräkin ja säihkymedenimijän. Eteläis-
essä Israelissa on määriteltävänä tois-
takymmentä kivitaskulajia, joista valta-
osa jäi tällä matkailuvauhdilla näkemät-
tä.

Vihreämpää pohjoisessa

Kuten olin odottanutkin, Kinneretin
seutu oli rehevämpää. Kasteluaitailla
näkyi kymmeniä pieniä valkeita haika-
roita ja joitakin jalo- ja harmaahaikaroi-
ta. Hyvältä lintualueelta vaikutti erityi-
sesti Jordan-joen alkuosa Kinneretin-
järveen asti. Joen alkuosa jäi vielä näke-
mättä, mutta pysähdyimme suistossa.
Laaja pensaikkoinen vesijättöalue osoit-
tanutui kalastajien suosikkipaikaksi: kau-
empaa kuuluvaa smyrnankalastajan vi-
hellystä säesti lähempänä kimakka ku-

ningaskalastajaparin metelöinti. Kirjo-
kalastajia näytti olevan joka kolmannen
pensaan latvassa tähyilemässä, ja kiika-
rilla näki aina jonkun lentävän muuta-
man kymmenen metrin korkeudella ja
jäävän välillä leluttelemaan.

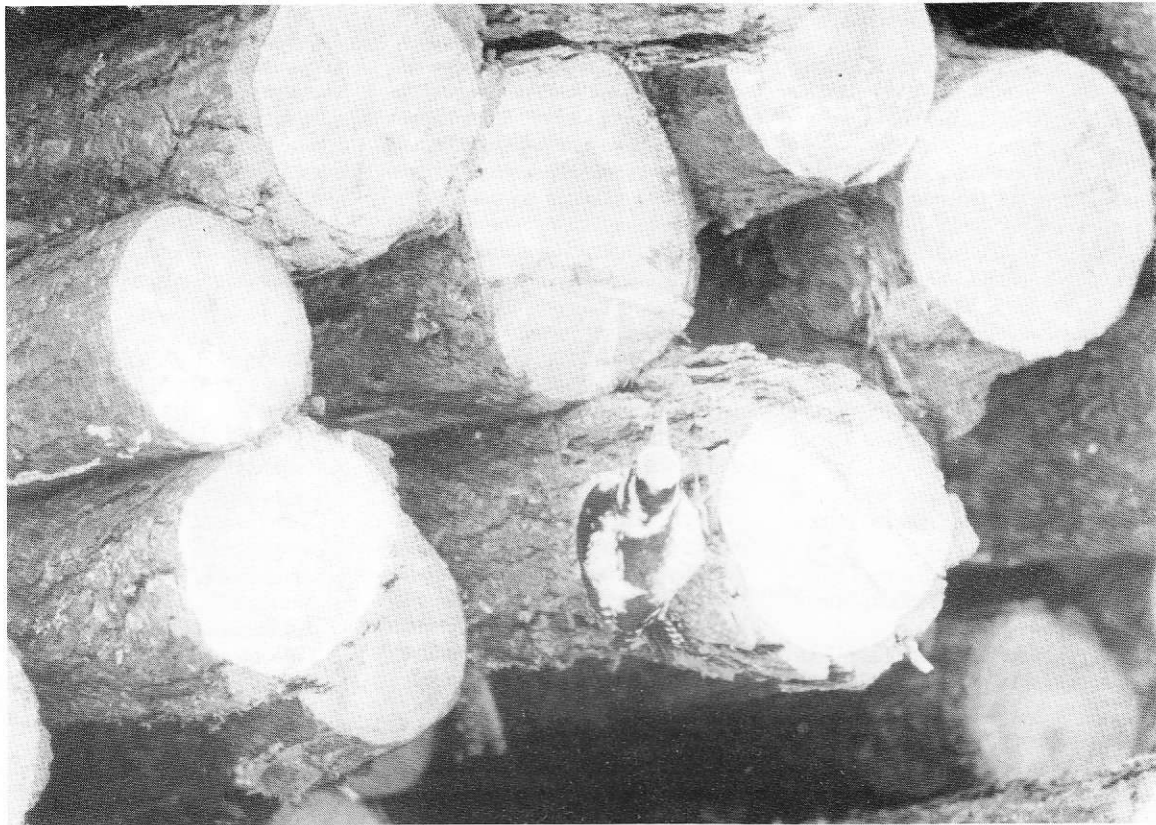
Siinä tähystellessä alkoi läheltä kuu-
lua tuttua metelöintiä ruohikon takaa, ja
pian vilahteli ruohomättäiden takana pari
reviiristään kinastelevaa liejukanaa. Il-
man pitempiäkaista oleskelua ja vetistä
kahlaamista löytyi alueelta muutama
silkkihaukka ja pari komeaa jalohaika-
raa. Suiston yllä kaarteli 12 merimetsoa
kuin laskeutumislupaa odotellen. Ta-
pasimme kohta saman parven kilometri-
en päästä pohjoisempaan, joten parvi
ei siis päässyt yksimielisyyteen ratke-
sa kohteesta.

Autoillensa tapasi mustapäätaskuja,
mielenkiintoisia lepinkäisiä, keltahemp-
poja, mutta myös tuttuja tiklejä, peippo-
ja ja viherpeippoja. Työhtökiuruja nä-
kyi muutama. Pensaikoissa tapasi jän-
nittävä näköisiä pienenpieniä pitkä-
pyrstöisiä priinioita. Syyriantikka tuli

Rannikon suuret parvet

Viimeinen päivä merkitsi siirtymistä
Tiberiaasta linja-autolla Tel Avivin len-
tokentälle. Moni mielenkiintoinen paik-
ka siinä liukui auttamattomasti ohi. Jo-
kunen smyrnankalastaja tähyili puhe-
linlangalla. Kun tie toi meidät Välime-
ren rannikon tuntumaan, alkoi siellä tääl-
lä näkyä kaartelemassa suurten lintujen
parvia. Laji paljastui pelikaaniksi ja
ynnäsin niitä kaikkiaan vähän vaille tu-
hat. Yhtään kiharapelikaania ei näky-
nyt. Toinen yllätys oli vielä haarahauk-
kojen parvet, joissa väkeä oli kuin mei-
käläisissä varisparvissa. Viimeinen lin-
tuhavainto oli lentokentän seitsemän
kynsihyppää, joiden siipikuviointia
piirtelin vihkoon, koska se erosi jonkin-
verran käsikirjan esittämästä.

Israel tarjoaa niin runsaasti mielen-
kiintoista tutkittavaa, että lyhyt matka
antaa vain pintapuolisen kuvan. Mielel-
läni lähtisin sinne uudestaan. Haluaisin
erityisesti nähdä kevään, jolloin muut-
parvet suuntaavat Afrikasta Euroop-
paan ja kasvit ovat vihreimmillään ja
kukkia eniten. □

Ennätysten talviralli 1993

Rauno Laine

TLY:n kahdeksas talviralli 5.12.1993 muodostui lähinnä liukasteluksi jäisillä teillä. Talviset olosuhteet olivat vaihtuneet vesisateeseen, joka tehokkaasti jäädyytti tienpinnat kisapäivään mennessä. Muuten päivä sujui sentään suhteellisen mukavasti puolipoutaisissa merkeissä.

Mitään vakavaa ei kuitenkaan pääsyt tapahtumaan ja jo purkutilaisuuteen mennessä olivat kaikki selvinneet on-

nellisesti pois niljakkailta teiltä, enemmän tai vähemmän täysissä selun ja ruumiin voimissa.

Tämän vuotisessa kisassa oli kaikista tiedotusvaikeuksista huolimatta mukana 13 joukkuetta, suurin osa jo aiemmin mukana olleita. Ennen kisan alkua kiirineet huhut kertoivat vallan hurjista lajimääristä pohjustuksissa, joten tavallista kylmemmästä marraskuusta huolimatta lintuja oli edelleen maastossa mukavasti. Kyse oli vain niiden löytämisestä.

Vanhat ennätykset siivottiinkin nyt romukoppaan sekä joukkuekohtaisten että yhteistuloksen osalta. Kisasta muodostui myös ennennäkemättömän tiukka. Ratkaisijan rooliin nousi jälleen kerran tehokkaasti bongattu peruslajisto.

Tukkipinot kuuluivat lähes jokaisen joukkueen retkikohteisiin ennennäkemättömän tikkavaelluksen ansiosta. Kuvan pohjantikka on Piikkiön rautatieasemalta. Pohjantikan havaitsi 11 joukkuetta 13:sta. Valkoselkätikankin näki 6 joukkuetta ollen näin yhtä yleinen kuin palokärki.

Tulokset

1) Esa Laine - Jukka Salonen (Yläne-Mynämäki-Turku-Naantali, 300km) 58 lajia.

2) Jyrki Normaja - Jukka J. Nurmi - Vesa Partanen (Parainen-Turku-Mynämäki, 175km) 57 lajia.

3) Pekka Alho - Hannu Klemola - Tom Lindbom - Jukka Sillanpää (Turku-Uusikaupunki-Turku, 300km) 56 lajia.

3) Sampo Kunttu - Rami Lindroos - Mikko Suhonen - Paavo Sallinen (Turku-Parainen-Piikkiö-Turku-Naantali-Rymättylä, 260km) 56 lajia.

5) Kalle Rainio - Mikko Ylitalo - Heikki Tuominen - Pekka Toola - Sari

Koivunen (Paimio-Piikkiö-Turku, 130km) 53 lajia.

6) Annika Forsten - Tapani Numminen - Matti Lempiäinen - Markku Lauren (Turku-Piikkiö-Paimio-Sauvo, 182km) 52 lajia.

7) Mika Hemmilä - Jarmo Saarnio - Asko Suoranta (Kustavi-Mynämäki-Turku, 274km) 50 lajia.

8) Ville-Veikko Salonen - Petri Helminen (Mynämäki-Mietoinen-Naantali-Turku-Piikkiö, 200km) 48 lajia.

9) Janné Riihimäki - Jani Laaksonen - J. Riihelä - Markus Ahola (Särkisalo-Perniö-Salo) 45 lajia.

10) Kimmo Kuusisto - Mika Sjöblom - Ari Kuusela (Dragsfjärd-Turku, 250km) 41 lajia.

11) Mikko Heinonen - Arto Lipsanen (Turku-Parainen-Piikkiö-Turku, 180km) 37 lajia.

12) Jarmo Laine - Rauno Laine - Timo Elovaara (Uusikaupunki-Mietoinen, 250km) 35 lajia.

13) Pekka Salmi - Juhani Salmi - Jari Virtanen - Jukka Virtanen - Keijo Katainen (Paimio) 28 lajia.

Voittajat ja mähertäjät

Tässä yhteydessä ei valitettavasti ole mahdollista julkaista tuloksia joukkueittain. Joitakin huomioita voidaan kui-

tenkin tehdä.

Voittajajoukkue hoiti peruslajit tehokkaasti, puutteita mm. järri, turkin-kyyhky, valkoselkätikka, harmaapäätikka, teeri sekä joutsen. Vastapainona löydettyjä lajeja mm. kuningaskalastaja sekä kisassa tosivaikea vuorihemppo. Normajan joukkueen puutteina olivat mm. varpushaukka, pyy, hemppo, tikli ja harmaapäätikka. Kaksikin näistä olisi tuonut voiton. Joukkue löysi kuitenkin mm. jänkäkurban sekä pikkuvarpusen. Alhon joukkueelta uupuui taas mm. vihervarpunen ja fasaani. Kuntun joukkueelta taas mm. korppi ja käpylinnut. On tietenkin aina helppo sanoa mitä OLISI PITÄNYT löytää, totuus on toki usein aina toinen. Voittajia olivat toki kaikki kisan loppuun asti taistelleet.

Tästä onkin hyvä siirtyä mähertäjäosastolle. Annamme tämän arvosanan tällä kertaa ilman mitään puolueellisuksia sijalle 12 yltäneelle joukkueelle. Joukkue tuskaili Pyhämaalla etenkin pikkulintujen täydellistä uupumista. Vaikka porukkanäkikin mm. jääkuikka sp:n, huuhkajan ja varpuspöllön, niin bonuspisteitä ei anneta. Tavalliset kun on pakko hoitaa.

Havaitut lajit

Kisassa havaittiin yhteensä ennätys-

selliset 86 lajia. Uusia kisalajeja olivat jääkuikka sp, kuikka sekä kuningaskalastaja. Rallin kaikkien aikojen yhteislajimäärä onkin tämän jälkeen jo 114.

Lajin jäljessä oleva ensimmäinen numero kertoo kuinka monta joukkuetta tässä kisassa näki mainitun lajin. Jokerilajien kohdalla on mainittu myös joukkueen nimi. Jälkimmäinen numero kertoo kuinka monessa rallissa nyt käytävistä kahdeksassa kisassa laji on nähty.

1. Jääkuikka sp	1/13 (J.Laine ym.)	1/8
2. Kuikka	1/13 (Hemmilä ym.)	1/8
3. Silkkiuikku	1/13 (Kuusisto ym.)	6/8
4. Pikkuiukku	1/13 (Hemmilä ym.)	3/8
5. Merimetso	2/13	4/8
6. Harmaahaikara	1/13 (Kunttu ym.)	2/8
7. Kyhmyjoutsen	12/13	8/8
8. Lauujukoutsen	4/13	7/8
9. Kanadanhanhi	9/13	8/8
10. Sinisorsa	12/13	8/8
11. Tukkasotka	10/13	8/8
12. Lapasotka	3/13	3/8
13. Haahka	1/13 (Hemmilä ym.)	7/8
14. Mustalintu	4/13	6/8
15. Pilkkasiipi	11/13	5/8
16. Telkkä	11/13	8/8
17. Alli	5/13	7/8
18. Isokoskelo	12/13	8/8
19. Tukkakoskelo	3/13	4/8
20. Uivelo	3/13	5/8

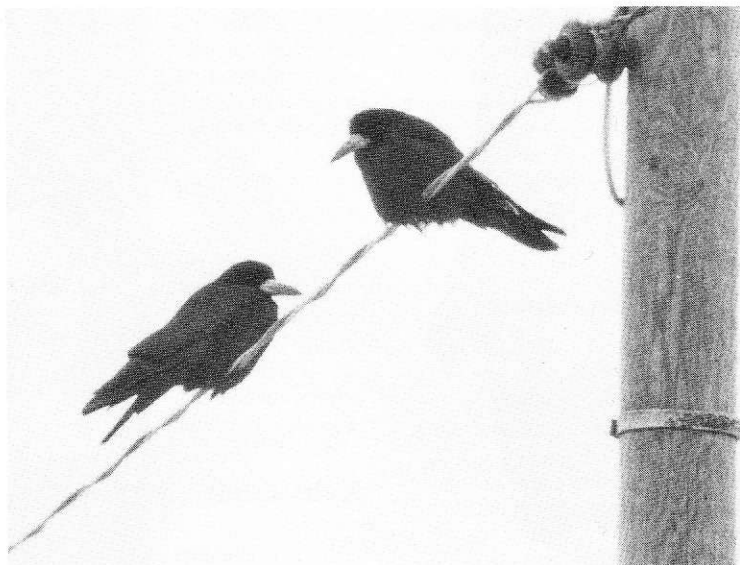

Jyrki Normaja, Inari 6.1.1993

Taviokuurnia oli ilahduttavasti liikkeellä. 4 joukkuetta havaitsi lajin.

21. Merikotka	6/13	4/8
22. Maakotka	3/13	4/8
23. Varpushaukka	6/13	7/8
24. Kanahaukka	5/13	8/8
25. Piekana	1/13 (V.Salonen ym.)	2/8
26. Pyy	3/13	7/8
27. Teeri	2/13	7/8
28. Fasaani	9/13	8/8
29. Peltopyy	1/13 (Riihimäki ym.)	2/8
30. Nokikana	9/13	5/8
31. Naurulokki	12/13	8/8
32. Kalalokki	12/13	8/8
33. Harmaalokki	13/13	8/8
34. Merilokki	13/13	8/8
35. Kesykyyhky	13/13	8/8
36. Uuttukyyhky	3/13	3/8
37. Turinkyyhky	11/13	8/8
38. Jänkäkurppa	1/13 (Normaja ym.)	2/8
39. Kuninkaskalastaja	1/13 (E.Laine)	1/8
40. Huuhkaja	6/13	4/8
41. Varpuspöllö	1/13 (J.Laine ym.)	4/8
42. Palokärki	6/13	7/8
43. Harmaapäätikka	3/13	8/8
44. Käpytikka	12/13	8/8
45. Valkoselkätikka	6/13	2/8
46. Pohjantikka	11/13	2/8
47. Tunturikiuru	6/13	3/8
48. Tilhi	8/13	7/8
49. Lapinharakka	10/13	7/8
50. Rautiainen	1/13	3/8
51. Hippiäinen	13/13	6/8
52. Punarinta	1/13 (Hemmilä ym.)	2/8
53. Mustarastas	10/13	8/8
54. Räkättirastas	10/13	8/8
55. Pyrstötiainen	5/13	4/8
56. Viiksitimali	6/13	3/8
57. Talitiainen	13/13	8/8
58. Sinitiaainen	13/13	8/8
59. Kuusitiainen	11/13	8/8
60. Töyhtötiainen	11/13	8/8
61. Hömötiainen	12/13	8/8
62. Puukiipijä	11/13	8/8
63. Koskikara	7/13	7/8
64. Keltasirkku	13/13	8/8
65. Pajusirkku	5/13	3/8
66. Järripeippo	2/13	7/8
67. Peippo	13/13	8/8
68. Tikli	8/13	7/8
69. Vihervarpunen	10/13	7/8
70. Viherveippo	13/13	8/8
71. Punatulkku	13/13	8/8
72. Urpiainen	7/13	6/8
73. Hemppo	8/13	6/8
74. Vuorihemppo	2/13	6/8
75. Pikkukäpylintu/sp	9/13 3/8 (Loxcur)	
76. Isokäpylintu	1/13 (E.Laine ym.)	2/8
77. Variokuurna	4/13	3/8
78. Varpunen	13/13	6/8
79. Pikkuvarpunen	3/13	7/8
80. Kottarainen	9/13	8/8

Matti Valtta

Mustavaris oli ässälaaji, vaikka lintu olikin Turun satamassa, mistä moni joukkue hoiti mm. naurulokin.

81. Närhi	10/13	8/8
82. Harakka	13/13	8/8
83. Korppi	10/13	8/8
84. Mustavaris	1/13 (Kunttu ym.)	2/8
85. Varis	13/13	8/8
86. Naakka	13/13	8/8

Aikaisempaa satoa

Aiemmissa kisoissa on havaittu seuraavat lajit, joita ei nyt putkiin tai silmiin sattunut. Lajin perässä oleva luku ilmoittaa havaintovuosien lukumäärän.

Kaakkuri 1, pikkujoutsen 1, Valkoposkihanhi 2, tavi 1, jouhisorsa 1, punasotka 3, alliahaakka 2, ampuhaukka 3, tuulihaukka 1, metso 1, liejukana 1, isolokki 3, pikkukajava 1, riskilä 5, sepelkyyhky 2, hiiripöllö 1, helmipöllö 1, lehtopöllö 5, pikkutikka 3, kiuru 1, niitykirvinen 1, västäräkki 1, pähkinänakeli 2, peukaloinen 1, pulmunen 1, nokkavarpunen 2, tundraurpiainen 1 ja pähkinähakki 3. Yhteensä siis 114 lajia.

Pieni historiikki

Monenlaisten jo käynnissä olleiden pinnakisojen lisäksi perustettiin vuonna 1986 TLY:lle oma nimikkokisa, vuosittain joulukuun alussa käytävä talviralli.

Talvilinnusto on eri vuosina ainamieleenkiintoinen ja vaihtelut ovat suuria. Näin saadaan aianakin joulukuun alun

tilannetta kartoitettua toimialueellamme verraten hyvin.

Lisäksi aktivoidaan lintumiehiä liikumaan vuoden pimeimpänäkin aikana, tehokasta stajausaikaa toki tällöinkin on seitsemisen tuntia. Rallia ajateltiin alunperin vuoden alkuun, mutta koska lintuharrastajat liikkuvat silloin muutenkin, tuli ajankohdaksi juuri jouluku. Olletikin kun muut yhdistykset järjestävät castaavia kisoja toimialueellaan samaan aikaan.

Sinänsä olisi mielenkiintoista käydä kisa uudelleen vaikka helmikuun lopussa, katsoen mitä on jäljellä joulukuun linnuista. Mutta kenenkään rallipsyyke ei taitaisi kestää enää sitä?

Ensimmäinen kisa käytiin itsenäisyyspäivänä 1986, ajoittain jopa 35 sekuntimetrin tuulessa tuiskuavan lumen hävitäessä näkyvyyden lähes kokonaan.

Mutta yhtäkaikki. Perinne oli luotu ja jo seuraavana vuonna kisailtiin normaaleissa oloissa. Lumesta ei juuri ole ollut haittaa, paitsi vuonna 1989, joka muistetaan ainoana kunnan lumirallina.

Ralliaika on vaihdellut vuosittain, mutta vakiintunut parin viime vuoden aikana kello 7.00 ja 18.00 välille, lähinnä pöllöilijöitä ajatellen.

Jo alunperin ihmisiä on innostettu liikkumaan mahdollisimman laajalti TLY:n alueella, eikä vain hakemaan varmoja nakkeja Turun seudulta. Toisaalta mm. Ruissalon lajeilla on sijoituttu aivan kärkipäähänkin.

Viimeaikaiset rallit ovat siirtyneet enemmän ammattimaiseen suuntaan pitkinekin pohjustuksineen, joita ei toki ole kielletty, mutta jotka nekään eivät aina ole tuoneet toivottua tulosta. Omasta mielestäni ns. Ahvenanmaan systeemi, eli pohjustuskielto viikkoa ennen ei toimi TLY:n rallissa, eikä sitä ole syytä yrittääkään.

Voittajien on helppo hymyillä

Kahdeksan vuoden aikana ovat voitonmaljaa päässeet nostamaan seuraavat:

1986: Matti Eloranta - Annika Forsten - Tapani Numminen - Markku Lauren 37 lajia.

1987: Juha-Pekka Penttilä - Jarmo Saarnio - Simo Veistola - Tom Lindbom 54 lajia.

1988: Matti Eloranta - Annika Forsten - Tapani Numminen - Markku Lauren 46 lajia.

1989: Jyrki Normaja - Juha-Pekka Penttilä - Jarmo Saarnio - Tapani Veistola 49 lajia.

1990: Matti Eloranta - Annika Forsten - Tapani Numminen - Markku Lauren 49 lajia.

1991: Asko Suoranta - Mika Hemmilä - Jarmo Saarnio 52 lajia

1992: Esa Laine - Jukka Salonen 54 lajia.

1993: Esa Laine - Jukka Salonen 58 lajia.

Myös lajien yhteismäärä on tasaisesti noussut: 1986 myrskyrallissa 51, 1987-73, 1988-63, 1989-65, 1990-68, 1991-84, 1992-84 ja nyt siis 86.

Paras tulos, jolla on jääty kisassa viimeiseksi on vuodelta 1989, lukema oli peräti 43 lajia! Muuten jumbolukemat ovat vaihdelleet vuosittain 24-37 välillä.

Tulevaisuus

Jo perinteiseksi muodostunutta kisata tullaan jatkamaan edelleenkin. Uudet yrittäjät ovat tervetulleita mukaan, esim. I.I.-jengi voisi yrittää katsoa, mitä se saisi aikaan joulukuussa... Samaten kaikki muutkin. Yhteinen haaste menee tässä kaikille.

Tätä kirjoittaessa ei ole vielä tiedossa missä muodossa kisa vuonna 1994 käydään, muutoksia voi hieman olla tulos- tai sitten ei. TLY:n kokous asetti viime joulukuussa rallitoimikunnan pohtimaan asiaa. Puheenjohtajana toimii allekirjoittanut, jolle voi kertoilla omia toiveitaan kisan suhteen. □

Ennen pikkuarvun on ollut yleisesti hoidettavissa useista paikoista. Nykyiset pimitetyt vakiopaikat ovat vain harvojen tiedossa.

Topinojan vilinää. Monet arvokkaat rallilajit hoituvat vain Topinojan haisevilta kukkuloilta.

Havaintoja sadan helmipöllön pesältä

Vesa Sarola

Olen seurannut helmipöllöjen pesintöjä pöntöissäni TLY:n alueella vuosina 1980-1993. Kokoneiden rengastajien Tapani Nummisen ja Raimo Hyvösen kanssa yhteistyössä on saatu monenlaista yksityiskohtaista tietoa tämän pöllölajin elämään liittyvistä seikoista.

Aineisto muodostuu sadasta aloitetusta pesinnästä - pääosin tietenkin 71 onnistuneesta pesinnästä. Helmipöllöistä on Suomessa väitely tohtoriksikin. Tämä

1. Hiukan taustoja

Kohdattuani varpuspöllön sattumalta syksyllä 1977 lähietäisyydeltä, alkoi mielessäni kehrätä ajatus, että olisipa hauska tutustua lähemmin noin veikeisiin lintuihin. Melko pian minulle valkeni, että viemällä isoja pönttöjä metsiin, voi päästä noiden menninkäisten kaveriksi.

2. Pönttöjen valmistus

Vuonna 1978 aloitin touhun tosissani. Sain haalituksi Turun Tuomiokirkon kattoremontin yhteydessä vapautuneita 160 vuotta vanhoja lankkuja, joista tein ensimmäiset pönttöni helmi-, lehto- ja

kirjoitus esittelee helmarin elämää enemmänkin tavalisen "metsänkulkurin" muistiinpanoista, höyrytettyinä rengastajien toimesta saaduilla tiedoilla.

viirupöllöjä varten. Myöhemmin purettiin Turun keskustasta Valli-Auton talo, josta ostin kuorma-autollisen vanhaa puutavaraa torpalleni Paimioon. Niistä tarpeista teinkin sitten seuraavat viisi vuotta pönttöjä. Lankkujen loputtua sain RP-rakennusliikkeeltä lahjaksi suuren erän Julinin rakennusprojektin yhteydessä poistettuja ikivanhoja punahonkalankkuja. Lisäksi sain rakennusliike Kujalan vanhoja Saka-muottilevyjä. Kaikki nämä jalostin vuosien mittaan pönttöiksi. Vuosittain tarkastamiini pönttöihin lukeutuu myös Turun Kaupungin Luontomiesten 1970-luvulla puihin asentamat useat kymmenet pöntöt Hir-

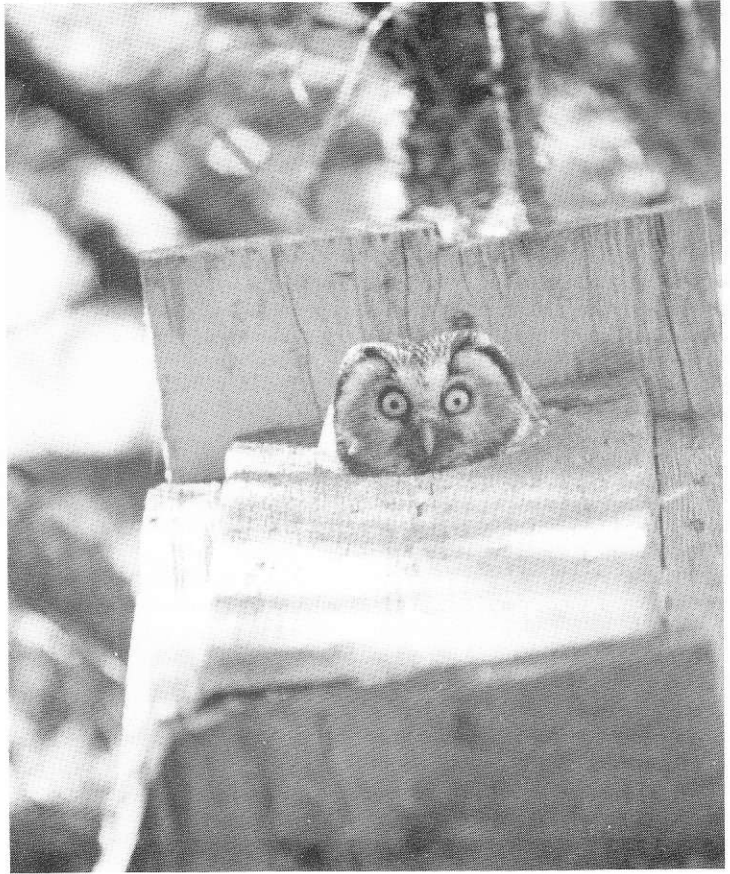
vensalo-Satava-Kakskerta-alueella.

3. Pönttöjen vienti metsiin

Alkuvuosina pönttöjen ripustelu oli melkoisen sattumanvaraista. Hankin muutamia 1:20000 karttoja, ja asentelin sopivaksi katsomilleni metsäalueille lähinnä Paimioon, Sauvoon, Hirvensaloon, Mynämäelle ja Nousiaisiin kymmenittäin pönttöjä. Vuosien mittaan tilanne on selkiytynyt siten, että eri pönttömiesten reviiirit on suhteellisen tarkasti määriteltä. TLY:n petolintuotoimikunta on koordinoanut homman erittäin hyvin.

Aluksi yritin ottaa yhteyttä niihin maanomistajiin, joiden metsiin aioin viedä pönttöjä. Se homma jäi pian huomattamattomaksi, ettei metsänomistajien tavoittaminen ole aina helppoa. Joskus isännän tavoitettuaani kutsui hän minut syömään ja kahville, ja siinä syntyikin tuntikausien mukavat turinat. Mutta pönttökuorma odotti autossa, ja jouduin tuoman sen takaisin illan pimetessä.

Totesin homman sujuvan parhaiten, kun ei kysele mitään, vaan vie pöntöt

Vesa Sarola, 10.5.1988

puihin ja tarinoi tarvittaessa tapahtuman talollisille. Muutampia kertoja ovat tilalliset tavanneet minut itse teossa, mutta hyvin he ovat yskän ymmärtäneet. Edut ovat yhteiset: Myyrät pöllöjen suihin, ja taimikot kasvavat hyvin.

Kerran joulun alla tuli isäntä juosten pellon poikki, kun hän oli tyyneellä säällä kuullut kuusikosta kirveen kilkettä. Asentelin siellä pönttöä kankkäräkkäkuuseen ja vetelin pienellä kirveellä kuivuneita oksia pois tieltä. Hän luuli minua aluksi kuusivarkaaksi, mutta huomattessaan erehtyneensä hän toivotteli hyvät joulut ja onnekasta pöllövuotta.

Sen verran tapaus vaikutti minuun, että aloin ripustella pönttöjäni tuulisilla säillä, jolloin havupuiden humina hävitti kirveen kilhaukset. Ainahan sitä jonkun kuolleen oksan joutuu poikkaiseen. Tyyneellä säällä käytän pientä, vähä-äänistä selkäsahaa.

Alkuun tuli pöntöt vietyä turhan vaikeasti kiivettäviin puihin. Vuodet ovat opettaneet, että kun voi itse valita puun, kannattaa se tehdä huolella tulevien vuosien takia. Pöllöt löytävät pöntöt selvästi paremmin, kun niitä ei vie liian tiheisiin metsän osiin, vaan harvoin reunavyöhykkeisiin. Olen ripustanut yleensä noin 3-6 metrin korkeuteen. Suosin kuusta ja tuuhea mäntyä.

4. Ensimmäiset pesinnät

Vuonna 1980 keväällä asettuivat ensimmäiset helmipöllöt pesimään kolmeen pönttöni: Paattisilla, Pöytyällä ja Vahdolla. Olin odottanut tätä tapausta todella hartaasti, ja sen jälkeen harrastus sai lisää vauhtia. Näistä pesueista rengastettiin muutamia poikasia, ja siis heti alkuun oli kuvioissa mukana jonkinlainen tutkimuksen maku. Rengastajan kanssa ryhdyimme hetimiten kehittämään emojen kontrollitekniikkaa, joka kehittyikin pääpiirteiltään valmiiksi jo seuraavana vuonna.

5. Pesintöjen vaihtelu vuosittain

Vuonna 1981 ei löytynyt ainoatakaan helmariä, vaikka pönttöjä oli puissa kymmenittäin. Vuosina 82 ja 83 pesiä löytyi mukavasti, mutta 84 oli taas nollavuosi.

Kuten taulukoista huomataan, helmarien huippuvuodet näkyvät olleen kolmen vuoden välein, kunnes aivan viime vuosia on rytmi jotenkin seonnut. Pesinnän huippuvuosi piti olla 92, mutta näin ei käynyt, eikä vielä edes 93. Odotankin suurella mielenkiinnolla kevättä 94, jos vaikka huippuväli olisikin nykyisin viisi vuotta. Asia on yksinkertaisesti niin, että kun myyriä on vähän, eivät helmaritkaan pesi. Mutta jos myy-

rien koloissa käy kova kuhina, niin myös helmipöllöjen pesillä vilskettä riittää ja nokat naksuvat.

Syytä vanhan selkeän kolmevuotisen rytmin sekoiluun oletan olevan ainakin nykyajan "lälläri"-talvisäissä. Kuvittelisin, ettei myyrillä ole helppoa, kun ensin sataa vettä kolot täyteen, ja heti perään paukkuu pakkanen, eikä lumesta suojana ole tietoaakaan. Tuskin niissä oloissa paljon hokanonit hyrrää, hyvä kun hengissä säilyy.

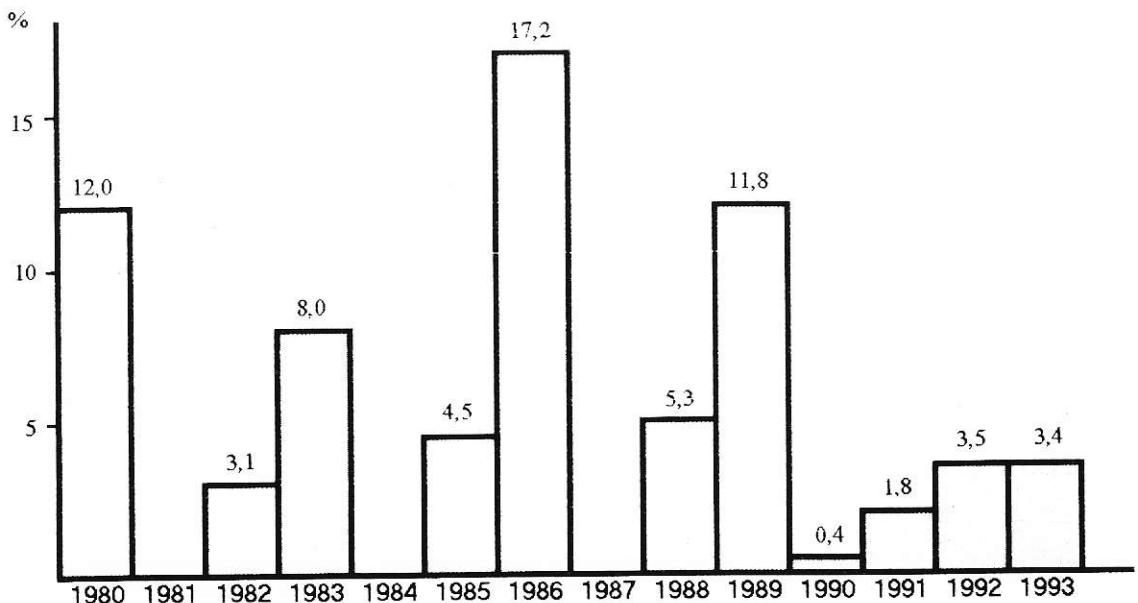
6. Ääntely soidinaikana

Ehkä yllättävimpiä seikkoja pöllötouhussa on ollut minulle se, että vain ani harvoin olen kuullut koiraan puputtavan pönttöreviiriltä, vaikka olenkin kierrellyt alueilla satoja "kuuntelukilometrejä" vuosittain. Olen vain ilmeisesti ollut väärässä paikassa väärään aikaan. Toisaalta olen kuullut reissuillani runsaasti sellaisten helmarien puputusta, jotka eivät ole pönttöissäni pesineet. Olenkin ounastellut, ettei koiras kaverin saatuaan paljon soidinna, vaan pistää pesinnän pystyyn pika-pikaa.

7. Muninnan aloitus

Kuten taulukosta näkyy, muninta alkaa keskimäärin hyvin eri aikaan eri vuosina. Muninnan aloituksen hajonta

Kuvio 1. Helmipöllön aloitusteiden pesintöjen prosenttiosuus tarjolla olevien vapaiden pönttöjen määrästä lasketuna (=pesintäprosentti)

Helmarinpoikanen pällistelee rengastajaa.

samana keväänä vaihtelee sekin paljon.

Esim. vuonna 1988 alkoivat kaikki naaraat munia kahden viikon sisällä. 1986 taas aloitus vaihteli noin seitsemän viikon sisällä. 1989 muutama pesintä alkoi helmikuun puolivälin tienoilla tai aiemmin, ja en päässyt niitä ilmeisen onnistuneita tapauksia edes noteeraamaan muuta kuin jälkikäteen.

Joskus on muninnan alku ollut pitkälti toukokuun puolella erillään muusta joukosta, jolloin olen hiukan epäillyt saman emon toista pesyettä. Huhtikuussa 1993 paljastui kolmesta helmarinpöntöstä ilmeisen onnistuneet pesinnät kesästä 1992. Niiden muninta on ilmeisesti aloitettu kesäkuussa - ei ainakaan toukokuussa.

Munimisen aloituksen haarukka on mielestäni varmuudella laajasti ottaen vähintään helmi-kesäkuu, enkä menisi takuuseen tammikuustakaan säämuutoksia miettiessä.

8. Munien määrä

Tässä aineistossa esiintyy kaksi 8-munaisia, muutama 3-munainen, ja loput niiden väliltä oleva pesä. Suurin piirtein voisin todeta, että huippuvuosi on munaluku on usein kuusi tai seitsemän ja keskinkertaisina vuosina taas neljä tai viisi. Kuitenkin tarkkaan ottaen munamäärän haarukka oli esim. 1986 silti 3-8. Naaraan ikä ei näyttäisi vaikuttavan munamäärään niinkuin isommillä pöllöillä.

9. Poikasten määrä

Tarkoitin tässä määrällä rengastusikään ehtineitä. Maksimipesye on ollut kahdeksan vuonna 1986. Yhden poikasen pesucita on ollut muutama. Loput sijoittuvat melko tasaisesti ääritapausten väliin.

Yleinen piirre helmipöllöillä on se, että rengastusikäisten poikasten lukumäärä on yhtä tai kahta pienempi kuin munamäärä. Joskus ääritapauksessa voi myyräkantojen romahtaessa esim. 5-munaisesta pesyeestä ruoka riittää vain yhden tai kahden poikasen kasvattamiseen.

Olen kyllä joskus epäillyt sitäkin, että emosta on saattanut yllättäen tulla yksinhuoltaja. Huippuvuosi ei kuitenkaan ole tavatonta, että munia on seitsemän, poikasia rengastetaan seitsemän, ja maastoon pääsee koko porukka.

10. Pönttöpoikaika

Tässäkin asiassa tilanne vaihtelee melkoisesti. Olen todennut tapauksia, että poikaset viihtyvät pöntössä vain noin kolme viikkoa. Toisinaan taas mustanruskeat köriläät napsuttavat nokkiaan pöntön suojissa vielä lähes viiden viikon ikäisinä. Ilmeisesti kasvu käy kohisten ruuan riittäessä ja sään ollessa lämmin.

11. Havaintoja ravinnosta

Pöntöissä herkutellaan hyvinä vuosina yleensä eri sortin pikkumyyrillä. Joukossa on tietysti muutama metsähiiri,

päästäinen yms. Jos myyriä on reviirollä runsaasti, niin olen laskenut joskus isossa pöntössä hautovan naaraan vieressä jopa noin 30 pihviruhoa pinossa. Koiraan taito saalistaa vaikuttaa tietysti asiaan. Superkoiraiden pesueen ei tarvitse juuri nähdä nälkää.

Huonompina myyrävuosina pöllöt pyydystävät pikkulintuja. Silloin olen kirjannut muistiin ainakin seuraavia lajeja: västäräkki, peippo, punatulkuu, vihervarpunen, viherpeippo, metsäkivinen, punakylkirastas.

1991 huomasin parissa pöntössä poikasten näkevän selvästi nälkää. Vein näihin pönttöihin aluksi pari silakkaa kumpaankin, ja seuraavalla kerralla havaitessani silakat syödyksi, jätin niitä sinne enemmänkin. Jatkoisin vielä muutamana kerran, ja poikasia pötki pois pöntöstä neljä kappaletta kummastakin. Pääsivät ainakin sammakkojahtiin omatoimisesti yrittämään, eikä niiden tarvinut syödä toisiaan, niinkuin helmari-pöntöissä usein tapahtuu nälkävuoissa. Eivät siis ole poikaset mitään nirppanokkia ruuan suhteen, kun kalakin käy.

12. Emojen tutkinnan tuloksia

Emolla tarkoitan tässä naarasta, joka kotirouvana pöntössä poikasten parissa puuhatessaan joutuu rengastajan helliin hyppyysiin, eli paino ja siiven pituus selvitetään. Siinä samalla saa sussu sormuksen nilkkaansa, jossa on pöllöjen sos.turvatus. Mikäli tati jo kuuluu Eläinmuseon kirjoihin ja kansiin, ja siis nuhruinen rengas reisihöyhenten alta löydetään, niin siitä tiedot muistiin merkitään, josta aikanaan selviää, mistä päin Suomea rouva on kotoisin, tai onko peräti tultu pakolaisina rajan yli jostain kaukaa nälkämailta.

Useimmiten pöllön todetaan elävän avioliitossa ilman sormusta. Emojen ikä määritetään yleensä nykyisin, kun se on kerran mahdollista uuden tiedon avulla. Rengastajat näyttävät hallitsevan pöllön siiven pilkkujen salatieteen hyvin, ja pienen tutkinnan jälkeen merkkeen muistiin yleensä 2kv, joskus 3kv, harvemmin jotain muuta.

Jos vaihtelee paino ihmisillä, niin sitä se tekee pöllöilläkin. Pullein pöllö on ollut 191 grammaa, ja kevein emo touhusi tomerana neljän kakaran kanssa vain 120 grammaa elopainoa kantaen. Yleensä rengastaja vetää vieteristään noin 160-180 gramma lukemat.

Vaikka emojen paino on milloin mitätin, niin siivet eivät sitä ole. Lähes

vuosi	tarkistetut pöntöt yhteensä	isojen pöllöjen aloitetut pesinnät	helmipölölle vapaita pönttöjä	aloitetut helmipöllön pesinnät	helmipöllön pesintäprosentti	helmipöllön onnistuneet pesinnät	helmipöllön epäonnistuneet pesinnät	helmipöllön epäonnistumisprosentti
1980	25		25	3	12,0	2	1	33,3
1981	42	1	41					
1982	67	3	64	2	3,1	2	0	0,0
1983	120	8	112	9	8,0	7	2	22,2
1984	127	5	122					
1985	140	6	134	6	4,5	3	3	50,0
1986	160	9	151	26	17,2	15	11	42,5
1987	188		188					
1988	195	6	189	10	5,3	8	2	20,0
1989	210	7	203	24	11,8	19	5	20,8
1990	232	6	226	1	0,4	1	0	0,0
1991	225	6	219	4	1,8	2	2	50,0
1992	234	7	227	8	3,5	6	2	25,0
1993	213	9	204	7	3,4	6	1	14,3
yht.	2178	73	2105	100	4,7	71	29	29,0

Taulukko 1. Pöllöjen pesintä pöntöissään yleensä. (Isot pöllöt tarkoittavat lehto- ja viirupöllöä).

aina on mitta 175-180 millimetriä, josta on vain pieniä poikkeamia. Koiraita ei ole tutkittu, koska silloin joutuisi yöharrastajaksi, eikä sellaista sesonkiaikana 50-vuotias kehoni kestäisi. Antoisaa se tietenkin voisi olla.

13. Emojen käytös pöntöllä yleensä

Naaras tulee usein kurkkimaan lentoaukulle, kun pönttöpuuta rapsutetaan näätämäisesti tai kopsautetaan. Joskus pöllö killittää aukolla jo lähestyessään 20-30 metrin päässä. Tämän aineiston valossa noin 10% pöllöistä ei paljasta pesintäänsä edes kiivetessä, niinkuin jotkut yksilöt, vaan asia selvää vasta avatessani pöntön katon.

Minulle on ollut yllätys, että isossa viirupöllön pöntössä pesiessäänkin helmari on tuntenut olonsa niin turvalliseksi, ettei naamaa näytetä. Toisia emoja ei yksinkertaisesti kiinnosta kulkurin kopttelut.

Kun emot joskus löhöävät pöntöissä myyräkasojen keskellä nokkaansa nakuttaen, eivätkä pyynnöistä huolimatta poistu pesästä, niin näissä tapauksissa pesinnän vaihe jää niiden yksityisasiaksi, sillä ne nauttivat intimitettisuoja muiden paitsi rengastajan suhteen. Normaalisti emo istuu aukolla aikansa, ja lennähtää jossain vaiheessa lähipuuhun seuraamaan uteliaana aikeitani.

Munavaiheessa sään ollessa viileä

yms. tilanteissa, on tarkastus syytä suorittaa mahdollisimman nopeasti ja turhia rymistelemättä, ja poistua pian paikalta. Kylmällä tai tuulisella säällä eivät emot useinkaan lennähdä pöntöstä, vaan vetäytyvät muniensa tai pienten poikastensa päälle. Silloin en aina ole kiivennyt vaan olen jättänyt tarkastuksen toiseen kertaan.

Emojen viihtyminen poikasten seurassa pöntössä vaihtelee siten, että joskus kaksiviikkoiset kakarat ovat kotona keskenään, ja toisinaan emo pelmuu pöntössä neljäviikkoisten vintiöiden kanssa - jopa ahtaassakin pöntössä. Kahdesti on emo sadatellut minua tosi kiukkuisella kimityskonsertilla.

14. Aggressiivisuus

Vain kolmen pesinnän yhteydessä on eteen tullut tilanne, että pöntöllä ollessani emo lentää vauhdilla naamaa kohti, jolloin olen joutunut suojautumaan käsin huihoen. Yleistä se ei siis ole, mutta mahdollista kylläkin. Varmuuden vuoksi on syytä seurata ainakin toisella silmällä emon elkeitä.

Kerran minulta jäi hämärissä peräti pesintävaihe selvittämättä, koska ei ollut isojen pöllöjen kanssa tarvittavia suojaevähekeitä mukana, ja helmari syöksyi milloin mistäkin suunnasta kuonohipiääni hipoen. Ajattelin silloin jopa ääneen, että onko koiraskin kuvioissa mukana, kun vauhti on noin villiä. Se oli

aika metka elämys.

15. Perheongelmia

Kuten ihmisillä, on helmipöllöilläkin joskus perhehuolia ja murheita. Esim. toisinaan lapsettomuus vaivaa. Sadan pesän aineistossa on kolmesti tilanne ollut se, että emo on hautonut muniaan 5-6 viikkoa, kunnes on kyllästynyt tyhjän nyhjäämiseen, ja jättänyt homman silleen. Ihmisillä tämä harmilaji taitaa olla yleisempää.

Kerran löysin kuolleen emon kuuden munansa päältä. Tämä emo painoi 160 grammaa, joten ainakaan nälkää se ei ollut nähnyt. Toimitin ruumiin Turun Yliopiston biologian laitokselle. Myöhemmin tuli raportti eläinlääketieteen laitokselta Helsingistä: kuolinssyy munajohdin- ja limakalvon tulehdus sekä pernan laajentuma. Tuttuja vaivoja myös meillä ihmisillä. Oikeastaan olin uumoillut pöllön saaneen rotanmyrkyä, kun pönttö oli lähellä asutusta.

16. Pesäpöntön valinta

Havaintojeni mukaan helmari-pariskunta ei juurikaan nirsoile pesäkolon valitessaan. Jos hyvillä myyräapajilla sattuu olemaan vaikkapa jättikokoinen viirupöllön laatikko tai vähän pienempi lehtopöllölle tarkoitettu, niin molemmat kelpaavat mainiosti. Molemmissa maljeissa on ollut useita helmipöllön pesintöjä. Ainoa rajoitus lienee aukon koko;

70 millimetriä pienemmistä ei tahdo mahtua. Uudesta lankusta tehty pönttö on myös kelvannut.

Muutama pesintä on ollut alle sadan metrin päässä ihmisasunnosta. Aivan pienessä metsikössä peltojen keskellä on niinkään helmari pesinyt uuttukyyhkylle tarkoitettussa pöntössä. Salomaiden saalistaja on osoittanut viihtyvänsä myös kylien kyljessä.

Lähimmät yhtä aikaa asutut pöntöt ovat olleet noin kilometrin päässä. Tosin eipä pönttöni juuri lähempänä taida edes ollakaan.

17. Pesintä isojen pöllöjen reviiireillä

Muutaman kerran on käynyt niin, että helmareita iltasella rengastettaessa on huuhekaja ilmoittanut asuvansa aivan naapurissa (muutama sata metriä). Nämä suurpöllöt eivät ilmeisesti paljon helmareita häirinneet, koska huuhekajien pesillä oli melkein aina rottapaistia ruokana.

Useamman kerran on viirupöllön reviiirin sisälle asettunut helmari pönttöön pesimään. Ainoa kahdeksan rengastetun poikasen pesye oli juuri tällainen tapaus. Pönttö oli onneksi helmariin kooka. Koko sakki pääsi maastoon, mutta sen jälkeen kohtalo onkin sitten hämärän peitossa. Vain viirupöllöt sen tietävät, mutteivät kerro sitä minulle.

Asiantuntijat tietävät tämän lajin syvän muitta mutkitta suihinsa maastossa ruokaa kerjäävät pienemmät pöllöpolot. Helmarien jäännöksiä ei viirupöllön pöntöistä ole kuitenkaan löytynyt.

Lehtopöllöjen pöntöissä ei myöskään ole näkynyt mitään helmareihin viittaa-

vaa, vaikka sieltä nyt voi noteerata jos jonkinlaista aina varpushaukkapaistista alkaen. Tosin lehtarit ja helmari eivät minun pöntöissäni ole aivan vierekkäin sattuneet asumaankaan.

Kanahaukka oli kerran aivan helmariin naapurissa, muttei se näyttänyt olevan ongelma. Kerran sai helmari poikueen maastoon myös isosta viirupöllön pöntöstä aivan suurpöllön reviiirin tuntumassa. Joskus homma näyttää siis suhteellisen sopuisalta.

18. Epäonnistuneista pesinnöistä

Pesintä voi mennä pipariksi milloin mistäkin syystä. Kerran pönttöpuu oli kaadettu tukkisavotan yhteydessä. Pönttö oli sievästi kannon päässä, ja sieltä laskin purujauhojen seasta neljä helmariin munaa ja pari myyrää.

Huomattavasti yleisempi syy on se, että pöntön sisällä on nähtävissä kaikki mellastuksen merkit: Poikasten raatoja ja/tai rikottuja munia ja ikäänkuin käyntikorttina näädän ulostekiekura pöntön katon päällä.

Kerran helmari aloitti muninnan normaalisti, mutta tullessani parin viikon päästä poikasia laskemaan, pöntössä puhisi telkkä terävästi kahdeksan munansa kanssa. Kyllä siinä on helmariemolla sydänhalvaus lähellä, kun vesilintu rysähtää pöntön kylkeen.

Orava on usein tehnyt pesänsä helmariin munien päälle. Näiden tapausten yksityiskohtia voi vain arvailla. Pesintä isossa viirupöllön pöntössä tämän reviiirin lähellä on epäonnistunut useita kertoja.

Myrsky kaatoi kerran puun, ja muna- vaiheeseen ehtinyt puuha meni pieleen.

Joskus on ilmiselvästi ihmisten häirintä keskeyttänyt pesinnän.

Talitiinti on kerran tehnyt pesänsä pöllön munien päälle. Kuten edellä totesin, ei munista aina hautomalla poikasia tule. Usein täsmällistä epäonnen syytä ei voi todentaa.

19. Pönttöjen muut asukkaat

Vaikka pönttö on rakennettu helmariin varten, on vain muutaman prosentin todennäköisyys siihen, että kyseinen veijari tulisi siihen asukkaaksi. Tavallisesti pöntössä toimii isäntänä talitiinti tai orava. Harvoin joku muu tintti, leppälintu tai västäräkki. Joskus pönttö toimii varsupöllön ruokavarastona. Jos lentoaukko on tehty noin 85 millimetriseksi, niin pönttöön voi survoutua asumaan uuttukyyhky tai telkkä.

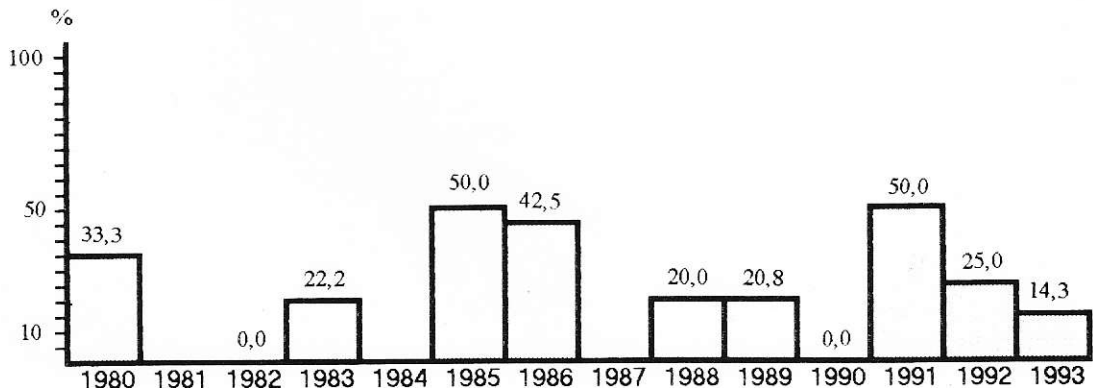
Ampiainen ei ole vallan tavaton tapaus. Näätä on muutaman kerran käyttänyt helmipöllön pönttöä kakkosasuunaan. Varsinaisesti se ei ole pöntöissäni pesinyt, vaikka olen sen niissä pesimäaikaan tavannut.

Liito-oravien pesintöjä on joka vuosi muutamia ja usein tämä upea vekkuli valitsee pöntön ruokavarastoksi, johon se kerää koivun, lepän ja haavan norkoja nättiin pinoon suuret määrät. Joskus samassa pöntössä on liituri ja helmari pesinyt vuorovuosina.

20. Pesäpaikkauskollisuus

Koskaan ei pöntöissäni ole tavattu samaa naarasta toista kertaa pesimässä samassa paikassa. Joskus sattuu, että helmariit asuvat kahtena keväänä peräkkäin pöntössä, mutta emo on kuitenkin eri. Vaikka aineistoni ei ole suuri, niin

Kuvio 2. Helmipöllöjen epäonnistuneiden pesintöjen prosentiosuus aloitettujen pesintöjen määrästä laskettuna (=epäonnistumisprosentti).

näyttää siltä, etteivät rouvat viihdy saman ukon seurassa vuotta pidempään, vaikka koiraathan ovat tutkijoiden mukaan vuodesta toiseen samalla reviirillä.

Naaraat tuntuvat vaihtavan maisemaa jopa satoja kilometrejä. Esimerkiksi Mynämäellä 1989 rengastettu pöllö tavattiin Leppävirralla 1992 pesimäpuuhissa. Tässä tapauksessa välimatka oli lähes 400 km.

Helmareiden poikaset matkailevat myös joskus melkoisesti. Tämän aineiston pisimmän matkan on tehnyt Ruskolla 1983 rengastettu poikanen, joka tavattiin 1984 Etelä-Ruotsissa 620 kilometrin päässä pöntöstä.

21. Vertailua muihin kolopöllöihin

Näkemykseni varpuspöllöstä on vielä toistaiseksi hyvin kapea-alainen. Tosin sata erikoispönttöä puissa muuttanee lähivuosina asian. Sen verran tiedän, että suuria eroja on elintavoissa melkein kaikissa suhteissa.

Lehto- ja viirupöllön pesintöjä on pöntöissäni ollut vuosina 1980-1993

yhteensä 73. Sen aineiston valossa voisi sanoa, että myös tässä vertailussa on helmipöllöihin nähden hurjan paljon eroja, mutta niistä tulisikin toinen pitkä tarina.

22. Pönttöjen tuhoutumisesta

Vuosittain hävikki on melkoinen, ehkä noin 8-10%. Yleisin syy on metsien hakkuut. Vain harvoin jää pönttöpuu kaatamatta, jos se kuuluu hakkuusuunnitelmaan. Aika usein sitä ei sentään rikota, vaan jätetään näkyvästi kannon päähän, josta olen sen keväällä voinut kiikuttaa muihin maisemiin. Joskus pönttö löytyy säpäleiksi runtattuna traktorin pyöräurasta.

Kerran kaatomiesten kahvit oli keitetty nuotiolla, josta puoliksi palaneet pönttön palaset puhuivat puolestaan pahanilkisyydestä.

Toisinaan pönttö on kadonnut tuystin. Kahdesti on pönttö viety kaatamattomasta puustakin, jota hämmästelen vieläkin. Kerran Paimiossa salama oli silponut puun pönttöineen pieniksi palasiksi.

Normaali lahoamisprosessi aiheuttaa

tietenkin hävikkiä varsinkin yli kymmenvuotiaissa tekeleissä ja etenkin saateelle alttiissa paikoissa tai jos puuaines on ollut alkujaan heikkoa.

23. Harrastuksesta yleensä

Aluksi voin todeta, että tämä puuha on hyvin monipuolista kuntoilua. Eri sortin yllätyksiä ja elämyksiä tulee tukiittain joka vuosi. Vaarallistakaan tämä touhu ei ole, koska voi valita sellaisen puun, johon on helppo kiivetä, eikä pönttöä tarvitse viedä kuin 3-5 metrin korkeuteen. Toista taitaa olla haukkaharrastajilla, kun haukka valitsee puun, ja pesät ovat yleensä korkeammalla.

Aggressiivisten isojen pöllöjen kanssa täytyy tietysti olla asianmukainen erikoisvarustus. Pitkäjänteistä puuhaa tämä myös on, sillä esim. 1988 tarkastin tietysti kaikki pönttöni (188 kpl), eikä niissä pesinyt ainoatakaan pöllöä. Vain yksi lehtopöllö kökötti kylmissään päivätorjuilla pöntössä Karunan kirkon lähellä, joten paukkuva pakkastalvi pisti pöllöilyn pelleilyksi ja homman huvin ja kuntoilun puolelle.

Jos aikoo alalle, on syytä setviä revii-

Tilanne pöntössä "lama-aikana" (linturavinto).

rit TLY:n petotoimikunnan kanssa heti aluksi. Helmarin pönttöjen sijoittamisen suhteen ei mielestäni ole mitään kummempaa, kun ei tarvitse ajatella esim. aggressiivisuusasioita, kuten on asianlaita isompien pöllöjen kohdalla. Avattavien kattojen kautta käy pesien havainnointi helposti ja rengastajien työ sujuu.

Vaikka Suomessa tiedetään pöllöjen elintavoista paljonkin, niin silti rengastus ja muukin havainnointi tuo jatkuvasti uutta ja joskus hyvinkin mielenkiintoista tietoa näiden yöveijarien elämän yksityiskohdista.

24. Tulevaisuuden näkymiä

Käsittääkseni helmipöllöt, samoin kuin muutkin kolopöllöt voivat hyvin ainakin TLY:n alueella. Jos ovat kolohaavat vähentyneet, niin ovat puihin punnerretut pöntöt vastaavasti lisääntyneet. Mieluusti niissä öiset liihottajat asuvat ja myös monet muut koloelävät-liito-oravatkin.

Hieman lennokkaasti ajatellen, jos tulevaisuudessa rekat ajavat tänne halpaa euroruokaa ja miljoonan peltohehtaarin jäädessä hunningolle, pistetään ne energiapajua tai kuusta kasvamaan. Ehkä näissä puupelloissa myyrien vikinä vilkastuu ja viettielämä elpyy, jolloin pöllöt elävät paratiisissa, kun perusruoka runsaana rehottaa.

Kolopöllökansa sopeutunee ilmeisesti helposti tulevaisuuden tuomiin muutok-

Tilanne pöntössä "makean elämän aikana". Iso pesye.

Vesa Sarola

siin, varsinkin ihmisen antaessa asunto-apua. Pöllöt lienevät sen verran viisaita veijareita, ettei valkoselkätikan vaikeuksien kaltaista tilannetta pääse uskokseni syntymään.

Pöllöt osaavat myös elämisen jalon taidon lisääntymällä vain silloin, kun on edellytyksiä jälkikasvun ruokkimiseen. Täällä Telluksella olisi ihmisen monin paikoin syytä ottaa oppia tässä suhteessa pöllöistä. □

Taulukko 2. Yksityiskohtaisia tietoja helmipöllöjen pesinnöistä.

vuosi	muninnan aloituksen vaihteluväli	muninnan aloitus keskimäärin	munaluvun vaihtelu	munaluku keskimäärin	poikasten kokonaisuus määrä	poikasluvun vaihtelu	poikasmäärä keskimäärin	poikastuotto per aloitettu pesintä
1980	12.04.-30.04	22.04.	3-4	4.0 (2)	4	1-3	2.0 (2)	1.3 (3)
1981								
1982	30.03.-01.04	31.03.	5-6	5.5 (2)	8	3-5	4.0 (2)	4.0 (2)
1983	09.03.-09.04	25.03.	4-6	5.1 (9)	17	1-4	2.4 (7)	1.9 (9)
1984								
1985	18.03.-09.05	18.04.	3-6	4.8 (5)	13	3-6	4.3 (3)	2.2 (6)
1986	08.03.-25.04	28.03.	3-8	6.2 (21)	81	3-8	5.4 (15)	3.1 (26)
1987								
1988	24.03.-07.04	29.03.	3-7	6.1 (7)	42	2-7	5.2 (8)	4.2 (10)
1989	27.02.-08.05	11.03.	4-7	5.6 (14)	86	1-7	4.5 (19)	3.6 (24)
1990	07.04.	07.04.	0-4	4 (1)	3	3	3.0 (1)	3.0 (1)
1991	21.03.-19.04	08.04.	5-6	5.2 (4)	9	4-5	4.5 (2)	2.2 (4)
1992	20.03.-05.04	01.04.	4-6	5.0 (5)	13	4-5	4.3 (3)	2.6 (5)
1993	22.03.-08.04	30.03.	3-6	5.0 (6)	19	3-5	3.8 (5)	3.2 (7)
		yht.	3-8	5.5 (76)	295	1-8	4.4 (67)	3.07 (96)

Nasse-sedän tietovisa - vastaukset

madeirankeiju Madeira-viinit.

kiljuhanhi Lajin voi helposti mieltää Suomen kansallisjuomasta eli kiljusta.

kiljukotka Katso edellistä.

pikkukiljukotka Katso edellistä.

punapäänarsku Kirkas punapäinen pullo, josta korkatessa kuuluu "narsk".

valkopäämerikotka TV:stä tuttu Light Beerin olutmainoksista.

munkkikorppikotka Nimen alkuosa munkkiliköireistä.

munkkitasku Katso edellistä.

riekko Englanniksi grouse, Famous Grouse-whisky.

käki Suora lainaus Sampolta: "Mä olen kännis kun käki..."

tilhi Kestää suhteessa painoon parhaiten alkoholia, syö käyneitä pihlajanmarjoja.

oliivikultarinta Oliivit ovat tunnetusti eräiden drinkkien tärkeitä ainesosia.

punasilmävireo Ns. dagen-efteraamun tunnuslintu. Myös muut punasilmäiset linnut kelpaavat.

kulorastas Lat. Turdus viscivorus; tästä johdettuna lempinimi viskivaras.

tiltalti Kansanomainen nimi oluentiputtaja. Johtunee äänestä tip tip tap tip...

töyhtöhyppä Vanha nimi juoppolintu, johtuu hoippuvasta lentotyylisestä.

varpunen Kieltolain historiaa oleva tasakumatti.

pingviini Uusi, raikas viinilaatu.

kaulushaikara Englanniksi bittern eli katkero.

käpytikka Englantilainen Woodpecker siideri. Jos kävi kesällä kapakoissa, ei voinut vältyä kuulemasta "onks teil Woodpecker siideriä? - Ei!"

Tilhi - kännissä kuin käki?

Osoitemuistio 1994

Hallitus

Puheenjohtaja Markku Lauren Sydmo, 21600 Parainen	887 955
Varapuheenjohtaja Annika Forsten Aurakatu 20 A 5, 20100 Turku	318 404
Sihteeri Maija-Liisa Heikkilä Puutarhakatu 23 A 4, 20140 Turku.....	308 426
Rahastonhoitaja Petri Laine Mäkiläntie 5 a 15, 21530 Paimio.....	732 441
LYL-aluevastaava Sampo Kunttu Rauhankatu 13 A , 20100 Turku.....	304 424
Jäsen Rami Lindroos It. Pitkätie 37 B 58, 20100 Turku.....	2334 281
Jäsen Juhana Piha Norjankatu 25, 20740 Turku	2423 940
Jäsen Rauno Laine Rauhankatu 9 Bb 43, 20100 Turku.....	304562
Jäsen Mikael Nordström Koulukatu 23 D 83, 20100 Turku.....	2534227
Jäsen William Velmala Tiilitahtiantie 4, 21530 Paimio	805 186

Arkisto

Lintuhavaintoarkisto Sampo Kunttu ks. hallitus	
Lehtiarkisto Rami Lindroos ks. hallitus	
Järvilintuarkisto Asko Suoranta Koukkarinkatu 4 C 33, 20610 Turku.....	2446 619
Suoarkisto Antti Karlin Kalevantie 15 A 22, 23500 U:ki.....	922-24 040

Nuorisosaosto

Puheenjohtaja Sampo Kunttu ks. hallitus	
Sihteeri Paavo Sallinen Riukuaidankatu 4, 20780 Kaarina.....	2433 066

Jurmon lintuasema

Asemanhoitaja Veijo Vänskä 21650 Lillandet.....	926-54 258
Vara-asemanhoitaja William Velmala ks. hallitus	

Tiedotevastaava Rasmus Mäki
Linnankatu 28 B 22, 20100 Turku 2504448

Toimikunnat

Alueriteettikomitea

Puheenjohtaja Jarmo Komi
It. Rantakatu 46A15, 20810 Turku 351124
Sihteeri Jyrki Normaja
Eerikinkatu 27 B 20100 Turku.....515371

Antikviteettikomitea

Puheenjohtaja Juha Vuorinen
Katunpää 2 C 11,
20610 Turku.....531 213

Havaintotoimikunta

Sampo Kunttu ks. hallitus

Petolintutoimikunta

Seppo Pekkala
Vaskitorvenkatu 11 as 3,
20880 Turku 354 582

Tutkimustoimikunta

Esa Lehikoinen

Urheilutoimikunta

Tomi Kajanan
Saukonkatu 4, 20780 Kaarina.....2425838

Varsinais- Suomen Linnut -kirjan toimituskunta

Puheenjohtaja Juhana Piha
Norjankatu 25, 20740 Turku.....2423 940

Retkitoimikunta

Retkivastaava Kalle Larsson

Ukulin toimitus

Osoite: PL 67, 20101 Turku
Päätoimittaja:Rami Lindroos
Toimittaja:
Sampo Kunttu ks. hallitus

Pönttö- ja siemenasiat

tietoja hallitukselta

Loukkaantuneet eläimet

Anja Eerikäinen.....484062